

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

ГІНДА ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

УДК 82-1.09:398(=161.2-057.56:450)"20"

**Поетична творчість української спільноти в Італії
початку ХХІ століття в контексті фольклорної традиції:
сюжетика, генеалогія, інтертекстуальність**

10. 01. 07 – фольклористика

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Львів – 2016

Роботу виконано у Львівському національному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант: доктор філологічних наук, професор
Івашків Василь Михайлович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, завідувач кафедри
української фольклористики
імені акад. Філарета Колесси

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Дмитренко Микола Костянтинович,
відділ української та зарубіжної
фольклористики Інституту
мистецтвознавства, фольклористики та
етнології імені М.Т. Рильського НАН України,

провідний науковий співробітник
доктор філологічних наук, професор
Івановська Олена Петрівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри
української фольклористики

доктор філологічних наук, доцент
Лабашук Оксана Василівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри теорії і методики
української та світової літератури

Захист відбудеться “3” червня 2016 року об 11:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.13 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 312

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано “28” квітня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор філологічних наук, професор

С. М. Пилипчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Українська трудова міграція кінця ХХ – початку ХХІ століття, найчисельніша за всю історію України, стала справжнім викликом для науковців: історики, антропологи, народознавці намагаються осмислити наслідки складного та драматичного для України й українського народу явища. Актуальним питанням проблематики є дослідження соціокультурних аспектів життя новітніх українських спільнот за кордоном, які демонструють значну громадську й культурну активність у країнах перебування. Сьогодні в Італії проживає велелюдна українська трудова громада, історія якої сягає початку 90-х років ХХ століття, відколи перші українські трудові мігранти приїхали на ці землі в пошуках заробітку. Культурний світ української спільноти на Апеннінах дотепер не був об'єктом комплексного дослідження фольклористів, тому на часі залишається його вивчення. Пріоритетом такого дискурсу є питання збереження *своєї* традиційної культури в середовищі спільноти, адже апелювання до національних чинників допомагає новітнім мігрантам консолідуватися в іншому культурному світі, а репрезентація національних й етноментальних цінностей у формі різноманітних творчих акцій – не втратити самоідентифікації.

Усні та письмові твори, які фіксують народне сприйняття кризових моментів у житті соціуму (меморати, усні історії, щоденники, різножанрові аматорські твори та ін.), дедалі частіше привертають увагу днауковців. Драматичні колізії трудової міграції на зламі ХХ і ХХІ століть не могли не відобразитися у свідченнях її безпосередніх учасників. Один із форматів таких *народних свідчень* – віршований. Явище масової *поезістворчості* українських заробітчани в Італії висвітлювали українськомовні періодичні видання країни, наголошуючи на непересічності феномена, який дотепер залишається поза увагою українських науковців. Заробітчанська поезія уперше була оприлюднена на сторінках першого у ХХІ столітті українськомовного видання в Італії – християнського часопису «До Світла», редколегія якого ініціювала «збирацьку» роботу, закликавши заробітчани надсилати до журналу історії про свій виїзд на заробітки та життя на чужині. Різножанрові дописи, які масово надходили до редакції, публікували в різних рубриках журналу, серед яких найбільше читацьке визнання здобули поетичні. До редакції часопису й дотепер надходять вірші заробітчани, що засвідчує актуальність явища, яке можна кваліфікувати як *процес* творення спільнотою віршованого нарративу «про себе» – *своєї* історії, що формується з текстових локусів «спільного пережитого».

У дисертації досліджено поетичну творчість українських заробітчани в Італії, яка ще не була предметом комплексного наукового аналізу. Онтологія цієї творчості є глибинно народною, що зумовило її фольклористичне прочитання. Аналізовані в дисертації вірші – *аматорські*; автори – *непрофесійні* («народні») *поети*, які на чужині зробили перші спроби у віршуванні. Головною ознакою поетичної творчості заробітчани є відображення в ній етноменталітету й духовних цінностей українців. Традиційна культура набуває особливого значення в *чужому*

світі, поза *своїм* соціокультурним простором: вона слугує орієнтиром самоідентифікації, є складовою духовного життя, мірилом «правильності» в *іншій* системі цінностей. Усе це експлікує поетична творчість української спільноти в Італії. За певних об'єктивних і суб'єктивних обставин поетичний наратив сучасних трудових мігрантів з'явився саме в Італії. Поети-аматори зафіксували у своїх творах проблематику трудової міграції четвертої хвилі, яку з огляду на її гендерний склад називають «жіночою». Відтак у віршованому «народному літописі» постали реалії цього явища в художньому осмисленні його безпосередніх учасників.

Актуальність дисертації зумовлена відсутністю в українській фольклористиці комплексного дослідження поетичної творчості новітніх трудових іммігрантів в Італії, яку вперше представлено як артефакт, онтологічно споріднений із фольклорною новотворчістю. Поетичний доробок українських трудівників на Апеннінах уперше введено до наукового обігу як цілісне художнє явище: аналізовані в дисертації вірші «розпорошені» у різних виданнях, які мали невеликі накладі й публікувалися в іншій країні, що утруднювало їх системне наукове осмислення.

Вербальні тексти, які виразно репрезентують етнокультурний світ, фольклорну пам'ять і самоідентифікацію їх творців, потребують особливої уваги науковців. Вивчення пролонгації функціонування традиційної культури у площинах аматорських текстів, які постають у надрах українських спільнот за кордоном, важливо для розуміння усього мотиваційного спектру їхнього творення – від індивідуально-психологічного до історичного. Такі твори допомагають побачити «обличчя» сучасного українця, зрозуміти його духовний світ, осмислити психологію спільноти, яка проживає за межами Батьківщини.

Поетична творчість українських трудових іммігрантів в Італії – феноменологічне явище, яке акумулює «простір смислів» еміграції четвертої хвилі, одночасно експлікуючи світоглядний та етноментальний світи народних поетів. Вона, безперечно, є джерелом для її вивчення у парадигмі фольклористики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах комплексної наукової теми кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка «Український фольклор та фольклористика в науковій парадигмі народознавства» (0113U0001877). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої Ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 1/5 від 30 травня 2012 р.)

Мета дослідження – системно й усебічно дослідити поетичну творчість українських трудових іммігрантів в Італії в контексті фольклорної традиції.

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

– окреслити історіографічні, теоретичні та методологічні засади дослідження поетичної творчості трудових іммігрантів (заробітчанської поезії);

– проаналізувати інтерпретування семантики терміна «фольклор» у сучасних фольклористичних дискусіях, беручи до уваги «виклики» сучасної фольклорної ситуації та нові детермінанти фольклористичних дискурсів;

– узагальнити історичні та соціокультурні передумови формування української спільноти в Італії та появи корпусу віршованих творів трудових мігрантів;

– зіставити сюжетно-мотивну парадигму (далі – СМП) народних пісень про еміграцію кінця ХІХ – початку ХХ століття і віршів сучасних українських заробітчан в Італії, щоб дослідити їх семантичну та поетикальну спорідненість, наявність фольклорних виявів і народнопоетичних чинників у авторських текстах;

– з'ясувати генологічну природу корпусу аналізованих віршів як цілісної змістоформи з метою її жанрового маркування;

– визначити найбільш поширені жанри в корпусі віршів, дослідити їх самобутність;

– схарактеризувати парадигму інтертекстуальних виявів у доробку: заголовкові авантексти, діалогізм, функціонування «чужого» слова (італійської лексики).

Об'єкт дослідження – поетична творчість українських трудових іммігрантів в Італії початку ХХІ століття.

Предмет дослідження – фольклорні й етнокультурні вияви у поетичній творчості української трудової спільноти в Італії, соціокультурні контексти появи корпусу віршів українських трудових мігрантів, сюжетика, генологія та інтертекстуальність аналізованих творів.

Джерельною базою дисертації слугували:

а) вірші, прозові твори та публіцистичні тексти українських заробітчан, опубліковані у християнському часописі для українців в Італії «До Світла» за 2001–2011 роки;

б) антології творчості заробітчан «Світло на чужих стежках» і «Гавдеамус по-емігрантськи» (Рим, 2005); авторські твори українських іммігрантів Італії, які побачили світ окремими виданнями в Україні; матеріали українськомовних періодичних видань в Італії;

в) щоденники та рукописні зошити колишніх і теперішніх заробітчан;

г) польові матеріали автора: аудіо- та відеозаписи зустрічей із теперішніми та колишніми заробітчанами на колективних заходах (зібраннях, презентаціях, конференціях, прощах, зокрема на щорічній десятиденній пішій прощі Самбір – Зарваниця «Збережімо українську родину»);

г) матеріали фольклорного архіву лабораторії фольклористичних досліджень кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка.

д) українські народні пісні про еміграцію зі збірників «Буд здорова, землице. Українські народні пісні про еміграцію», «Наймитські та заробітчанські пісні», «На чужині. Пісні про еміграцію в Америку», «Буковинські народні пісні»,

«Співанки-хроніки. Новини», «Народні пісні з Галицької Лемківщини», «Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego», «Pokucie», «Ruś Karpacka» та з інших видань.

Загальну методологію дослідження поетичної творчості української спільноти в Італії визначають праці з теоретичної та історичної фольклористики, культурної антропології, історії, соціології, теорії та історії діаспор, літературознавства й мовознавства, культурних студій таких учених, як І. Франко, М. Сумцов, В. Гнатюк, Ф. Колесса, М. Грушевський, О. Потебня, О. Веселовський, Д. Лихачов, М. Бахтін, Ю. Крістева, Ю. Лотман, О. Пахльовська, І. Денисюк, С. Мишанич, Р. Кирчів, С. Грица, Н. Ханенко-Фрізен, Б. Путилов, С. Неклюдов, В. Тишков та ін. Наукова база дисертації ґрунтується також на дослідженнях С. Адоньєвої, Є. Артеменко, А. Байбуріна, О. Белової, К. Богданова, О. Власова, А. Вовчака, П. Гаврилишина, Я. Гарасима, В'яч. Гнатюка, В. Гошовського, Г. Грінченко, О. Дея, Г. Дем'яна, М. Дмитренка, І. Довгалюк, О. Івановської, В. Івашківа, А. Каргіна, Є. Костюхіна, Р. Крамара, З. Кузелі, О. Кузьменко, О. Лабащук, З. Левіна, М. Марченко, М. Мишанича, С. Пилипчука, В. Просалової, О. Пушкіної, О. Рождественської, Г. Розенталь, Г. Сокіл, В. Сокола, С. Толстої, К. Чистова, Н. Шумади, Т. Щепанської та інших науковців.

Визначальним методологічним підґрунтям дисертації слугували праці представників класичної та сучасної фольклористичної школи, об'єктом зацікавлення яких були фольклорні новотвори. Дисертація є *комплексним і системним* дослідженням. Багатоаспектність і синкретизм віршованої новотворчості новітніх трудових мігрантів, яка відображає історичні та соціокультурні контексти її постання, зумовили застосування *інтердисциплінарного* методу, який синтезує досвід споріднених наукових галузей, дає змогу розвинути полівекторну дослідницьку стратегію. У роботі застосовано *історичний, соціологічний, хронологічний, статистичний, антропологічний, культурологічний* та інші суміжні методи, щоб дослідити історію української спільноти в Італії, зародження та функціонування в її середовищі віршів про новітню трудову міграцію. У процесі розгляду самотності віршованих творів використано *текстологічний, контекстуально-інтерпретаційний, типологічний, зіставлювальний, сюжетно-мотивний, генологічний, естетичний, лінгвістичний і структурно-семіотичний* методи, які доповнено тематичними, біографічними, психологічними, інтертекстуальними й іншими аналітичними ракурсами вивчення текстів. Конструювання методологічної парадигми, яка уможливила «багатовекторне й стереометричне» (С. Пилипчук) дослідження віршованої новотворчості трудових мігрантів, зумовило її виокремлення у спеціальний підрозділ дисертації.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що це перше в українській філологічній науці комплексне дослідження поетичної творчості української трудової спільноти в Італії початку ХХІ століття в контексті фольклорної традиції.

У дослідженні *вперше*:

– запроваджено до наукового обігу поетичні твори українських заробітчан в Італії, а також низку малодоступних друкованих і рукописних джерел

(заробітччанських щоденників, записників), що дало змогу схарактеризувати явище масової «поезієтворчості» новітніх трудових мігрантів;

- окреслено передумови формування української трудової спільноти в Італії, її соціокультурного простору;

- досліджено історію постання першого у ХХІ столітті українськомовного періодичного видання в Італії – християнського часопису «До Світла», на сторінках якого було вперше оприлюднено новітню заробітччанську поезію;

- зіставлено українську емігрантську народнопісенну традицію з поетичною новотворчістю сучасних заробітччан, зокрема типологію СМП народних пісень про еміграцію і віршів трудових мігрантів;

- здійснено генологічний аналіз корпусу поетичних творів українських трудових іммігрантів в Італії як жанрової цілісності;

- систематизовано жанрову парадигму, своєрідність і найбільш поширені жанроформи заробітччанських віршів;

- схарактеризовано інтертекстуальні вияви в заробітччанській поезії: заголовкові авантексти, діалогізм, функціонування «чужого слова» (італійської лексики).

Теоретичне значення роботи полягає в застосуванні комплексного підходу, що поєднує фольклористичну (текстологічну, генологічну, інтертекстуальну) історичну, соціокультурну візії артефактів, які виникають і функціонують у середовищі новітніх трудових спільнот за кордоном. У роботі вперше кваліфіковано поетичний доробок заробітччан як цикл «колективного автора», вияв фольклорного мислення, етнокультурної пам'яті, форму самоідентифікації та самопрезентації його творців.

Практичне значення. Результати й узагальнення дисертації можуть бути використані в дослідженнях, присвячених ролі української традиційної культури в житті і творчості новітніх українських діаспор і спільнот за кордоном; у розробці нормативних курсів і спецкурсів із теорії та історії фольклору, народознавства, етнології, історії України, джерелознавства, текстології, культурології, антропології та філософії культури. Результати й матеріали дослідження залучено до програм навчальних курсів «Українське народознавство», «Теорія фольклору», «Поетика фольклору».

Особистий внесок здобувача. Основні результати та ідеї дослідження оприлюднено в монографії та наукових статтях. Праць, виконаних у співавторстві, немає.

Апробація результатів роботи. Дисертацію обговорено на засіданні кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка (Протокол № 8 від 23 лютого 2016 р.).

Основні положення та висновки роботи виголошено на засіданнях наукового семінару кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка «Актуальні проблеми української фольклористики» (2010–2012), на звітних

наукових конференціях професорсько-викладацького складу Львівського національного університету імені Івана Франка (2009–2015); а також на наукових конференціях та конгресах: Міжнародному науковому конгресі «Іван Франко: дух, наука, думка, воля» (до 150-річчя від дня народження) (Львів, 2006); Міжнародній науковій конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми» (до 160-річчя заснування кафедри української словесності у Львівському університеті) (Львів, 2008); Міжнародній науковій конференції до 70-річчя кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси у Львівському національному університеті імені Івана Франка (Львів, 2009); Науковій сесії Наукового товариства імені Шевченка (Львів, 2010); Другому Міжнародному Всеросійському конгресі фольклористів (Москва, Росія, 2010); III Міжнародному Конгресі «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проекція в майбутнє» (Львів, 2010); Наукових читаннях в рамках Тижня італійської мови у світі «Українсько-італійські літературні зв'язки XVII–XXI ст.» (Львів, 2010); Міжнародній науковій конференції «Родина Колессів – спадкоємність науково-мистецьких традицій (до 140-річчя з дня народження Філарета Колесси)» (Львів, 2011); Науковій конференції «Італійсько-українські зв'язки: історія та сучасність» (Львів, 2011); Всеукраїнських наукових фольклористичних читаннях, присвячених професорові Лідії Дунаєвській (Київ, 2012, 2013); III Міжнародній науковій конференції «Одеські етнографічні читання: Традиційна культура діаспори» (Одеса, 2012); XVII Міжнародній науковій конференції «Слов'янська традиційна культура і сучасний світ. Фольклор у міжнаціональному культурному просторі» (Москва, Росія, 2012); 32-ому Світовому Конгресі дослідження танцю. Італійський Фольклорний Союз (U.F.I.). Міжнародна Рада вивчення танцю (CID). UNESCO (Сан-Маріно, 2012); Другій Міжнародній науково-практичній конференції «Міграція у контексті цивілізаційної трансформації України і світу» (Київ, 2012); XII Міжнародній науковій конференції «Міжкультурні комунікації: сучасні мовні парадигми» (Алушта, 2013); Четвертих Колессівських читаннях (Львів, 2013); Міжнародній науковій конференції «Апостол правди і науки» (Львів, 2014).

Публікації. За темою дисертації опубліковано монографію «Поетична творчість української трудової спільноти в Італії початку XXI століття в контексті фольклорної традиції» (Львів, 2015. – 546 с. + вкл.), 27 наукових статей, із яких 18 – у фахових наукових виданнях за переліком МОН України, 5 – у зарубіжних виданнях і 4 – додаткові публікації. Усі праці виконано самостійно, без участі співавторів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (674 позиції). У дисертації подано 1 таблицю. Загальний обсяг дослідження – 438 сторінок, із яких 372 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертації та її актуальність, сформульовано мету й основні завдання, визначено об'єкт і предмет, окреслено джерельну базу, методи й принципи дослідження, розкрито наукову новизну дисертації, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про публікації й апробацію роботи.

Перший розділ **«Історіографічний і теоретико-методологічний аспекти дослідження поетичної творчості української спільноти в Італії»** складається із трьох підрозділів. У першому – **«Історіографічні засади дослідження поетичної творчості українських трудових іммігрантів в Італії»** – проаналізовано науковий і публіцистичний доробок із проблематики української трудової міграції четвертої хвилі, представлений монографіями О. Годованської, П. Гаврилишина, О. Іванкової-Стецюк, полідисциплінарними працями О. Пахльовської, статтями О. Пономаревої, О. Герасименко, С. Одинець, О. Кривульченка, І. Єгорової, Д. Акімова, Ю. Бойка, І. Маркова, Г. Селещука, М. Сороневич, О. Городецького та інших дослідників. Констатовано, що праць про словесну творчість заробітчан в Італії є небагато: передусім це оглядові розвідки Р. Крамара та Ю. Бідзілі. Заслуговують на увагу концепційні ідеї Н. Ханенко-Фрізен, яка слушно відзначила, що поява аматорської поезії була «народним і народницьким рухом» й одночасно початковим етапом *літературної творчості про заробітчанство*, яку вчена досліджує на матеріалі повноформатих видань професійних і непрофесійних письменників.

Народне підґрунтя віршів зумовило вивчення «писемного фольклору», який активно «розвивається на межі між “класичним” фольклором і сучасною літературою» (В. Костюхін). Засадничі ідеї осмислення проблематики почерпнуто із праць учених, котрі досліджували вербальні тексти, що перебувають на межі фольклорної та літературної творчості: І. Франка, В. Гнатюка, М. Грушевського, Ф. Колесси, Р. Кирчіва, Н. Шумади, Р. Маркова, К. Чистова, С. Неклюдова, Є. Костюхіна, А. Власова та інших. Теоретичною базою зіставлення *поезіїтворчості* новітніх заробітчан із пісенною *новотворчістю*, яка поставала у кризові для українського народу періоди, слугували розвідки М. Драгоманова, І. Франка, В. Гнатюка, Ф. Колесси, С. Грици, О. Дея, М. Марченко, Н. Шумади, Г. Дем'яна, Р. Кирчіва, М. Дмитренка, Г. Сокіл, О. Кузьменко, В'яч. Гнатюка, О. Чікало та ін. Вивчення «фольклоротворчої ситуації», що формується в надрах соціокультурних груп, де зароджується й «обговорюється» *спільне пережите*, яке спочатку відтворюється в меморатних конвенціях, а згодом фіксується в текстах, зумовило залучення студій С. Мишанича, В. Сокола, О. Лабащук, Т. Щепанської, А. Каргіна, Н. Ханенко-Фрізен, Г. Грінченко, О. Рождественської, Г. Розенталь, О. Харчишин, О. Кісь, К. Богданова, Е. Нарвселіус, С. Адоньєвої, М. Алексієвського, Н. Джалілової, Я. Гайдук-Наяковської, А. Жепковської та інших. У розділі подано *засадничу історіографію*, яка не вичерпує всієї історіографії дисертації, – кожен із

розділів і підрозділів праці розпочинається з історіографічного дискурсу анонсованої у його назві проблематики.

У другому підрозділі *«Методико-методологічна парадигма аналізу поезії українських трудівників в Італії»* обґрунтовано дослідницьку парадигму, яка виявила продуктивність у комплексному та системному вивченні поетичної творчості заробітчан, а саме: її онтології, соціокультурних контекстів, сюжетики, генології, інтертекстуальних виявів. Синкретизм і багатомірність об'єкта дослідження мотивували залучення інтердисциплінарного методу, спрямованого на «кооперування» різних підходів, застосування досвіду суміжних наукових галузей. Наскрізними методами дослідження є типологічний і зіставлявальний. Історичний та описово-аналітичний методи застосовано для вивчення історії формування української спільноти в Італії; антропологічний – для осмислення *вимушеного* виїзду за межі батьківщини як драматичної події («психологічної травми») в житті заробітчан. Вивчення часових і кількісних показників трудової міграції в цій країні зумовило використання хронологічного та статистичного методів.

Розуміння народної сутності творів новітніх трудових мігрантів сприяло їх зіставленню із народнопісними новотворами і застосуванню фольклористичного підходу, який дав змогу простежити тяглість фольклорної традиції, вияви народнопісної поезики у віршах. Порівняння українських народних пісень про еміграцію і віршів сучасних заробітчан уможливило використання текстологічного, контекстуально-інтерпретаційного, сюжетно-мотивного, естетичного методів, які поєднувалися з тематичним і, за потребою, біографічним аналізом. Генологічний підхід дав змогу інтерпретувати корпус заробітчанських віршів як текстову цілісність і кваліфікувати його як цикл «колективного автора». Жанровий аналіз віршів сприяв виявленню найбільш поширених генологічних форм у заробітчанському доробку: бувальщин, послань, коломийок. Інтертекстуальний підхід уможливив вивчення текстового та позатекстового вимірів творів, застосування структурно-семіотичного аналізу. Постулати теорії інтертекстуальності, закладені у працях М. Бахтіна, Ю. Лотмана, Ю. Кристевої, В. Просалової, стали підґрунтям інтерпретування головних виявів інтертекстуальності у віршах: заголовкових авантекстів, міжтекстового й міжкультурного діалогізму, поліфункціональності «чужого» слова (італійської лексики).

У третьому підрозділі *«Поняття “фольклор” у контексті сучасних наукових дискусій»* узагальнено теоретико-фольклористичні концепції С. Адоньєвої, В. Анікіна, К. Богданова, С. Грици, А. Каргіна, С. Неклюдова, Б. Путилова, С. Толстої, О. Панченка та інших щодо питання ревізії категоріальних ознак поняття «фольклор», варіативного інтерпретування терміна, розширення його демаркаційних меж. Фольклористичні концепції розглянуто як парадигму ідей, що акумулюють наукове осмислення нових форм культури й колективних практик, беруть до уваги зміни, які демонструє сучасна фольклорна традиція, впливаючи на кореляцію семантики терміна. Проаналізовано перебіг

тривалої дискусії з проблематики інтерпретування поняття «фольклор», яка зводиться передусім до окреслення предмета фольклористики. Осмислення стану сучасної науки про фольклор розглянуто як наслідок тривалого та послідовного «введення обмежень на сферу фольклорних явищ» (А. Байбурін) і формування «філологічної версії» розуміння фольклору в період панування ідеологемі «радянської фольклористики». На цьому тлі концептосфера класичної української фольклористики як синкретичної галузі, сформована у працях І. Франка, М. Костомарова, М. Сумцова, Ф. Колесси, В. Гнатюка, К. Квітки та інших учених, набула особливої актуальності. Концепція трансмісії фольклорної традиції, як віддзеркалення змін її розвитку «під впливом нових умов її буття, засобів масової комунікації, загострення парадоксу усності/писемності в її функціонуванні» (С. Грица), стимулює залучення до фольклористичних дискурсів явищ сучасної культури, активізує увагу до колективних форм творчості, мовленнєвих практик людини (розповіді, меморати, усні історії), артефактів авторського походження, які відтворюють символічні форми традиційної культури. Отже, продовження дискусій щодо «поправок» до засадничої категорії фольклористики кваліфіковано як ознаку розвитку конструктивного процесу наукового обговорення терміна.

Другий розділ дисертації **«Соціокультурні контексти еміграції четвертої хвилі та поетична творчість українських трудових іммігрантів в Італії»** містить чотири підрозділи, у першому з яких – **«Четверта хвиля української еміграції кінця ХХ – початку ХХІ століття і постання української трудової спільноти в Італії»** – схарактеризовано історико-соціологічний дискурс цієї хвилі української еміграції, дискусійність питання чисельності української громади в Італії – однієї з найбільших трудових спільнот у цій країні. Зазначено, що сьогодні в Італії існує розгалужена структура українських релігійних, благодійних, громадських осередків, спільнот і співтовариств, функціонують українські (недільні/суботні) школи та дитячі садки. Духовну підтримку громаді надає українська церква – греко-католицька (більше як 100 парафій у різних регіонах Італії) і православна. Визначальною особливістю української присутності в Італії є діяльність єдиної в Західній Європі столичної кафедри україністики в Римському університеті «La Sapienza» – наукового й інтелектуального центру українства на Апеннінах. Українськомовний інформаційний простір в Італії (газети, часописи, інтернет-ресурси, суботній ефір на італійському телебаченні тощо) забезпечує українських трудівників соціокультурною, юридичною та іншою інформаційною підтримкою. Створено Центральну Координаційну Раду Українських Об'єднань в Італії, яку очолює Т. Кузик – радник мерії Рима з питань країн Східної Європи.

Українська трудова спільнота в Італії пройшла шлях від нелегального статусу до офіційного визнання, від перших неорганізованих зустрічей заробітчан у парках, скверах, на місцях паркування транспорту з України – до перших українських літургій в італійських храмах, появи українських парафій, спільного відзначення українських релігійних і державних свят. Наймасштабнішим консолідаційним заходом українців в Італії є День матері, започаткований

2002 року під патронатом УГКЦ і церкви Св. Софії в Римі та з ініціативи редколегії часопису «До Світла». Дедалі популярнішими стають колективні культурні заходи українців: фестивалі української культури, мистецькі виставки, концерти, спільні з італійцями святкування українського Різдва, Великодня, конкурси української книги в Італії, що свідчить про позитивні тенденції розвитку української спільноти в Італії.

У другому підрозділі «*Україністичний та українознавчий простір в Італії*» акцентовано на важливому значенні наукових (науково-культурних) інституцій країн виходу емігрантів у державах їхнього перебування. Такі установи соціально та духовно зміцнюють спільноти (діаспори), укріплюючи їхній статус. Саме в Італії 1989 року було засновано Міжнародну Асоціацію Україністів (МАУ), що, безперечно, вплинуло на формування потужного україністичного простору в цій країні. Його, зокрема, представляють: Італійська Асоціація Українських студій (президент – професор Дж. Броджі-Беркофф, Почесний професор Львівського національного університету імені Івана Франка, визначний славіст, зокрема україніст), перша та єдина серед столичних державних університетів у Західній Європі кафедра україністики в Римському університеті «La Sapienza» (завідувач – професор О. Пахльовська, знаний науковець, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка), українознавчі відділення в університетах Мілана, Неаполя, Матрічани.

Вагомим здобутком італійської україністики є переклади творів видатних українських письменників італійською мовою та підготовка антологій української літератури від давнини до сучасності. Українознавчі студії в Римському університеті «La Sapienza» розпочато 1977 року при кафедрі слов'янської філології з ініціативи визначного італійського вченого С. Грачотті. На сьогодні кафедра «переросла» формат своєї офіційної назви: професор О. Пахльовська і доцент О. Пономарева не лише провадять науково-педагогічну роботу, а й втілюють стратегічні концепції наукової та культурної співпраці України з Італією та з іншими європейськими країнами. Кафедра де-факто виконує функції амбасадора України в науковому й культурному світі Італії. Незважаючи на зовнішню дистанційованість наукового та «заробітчанського» українського просторів на Апеннінах, їхні взаємозв'язки та перетини все ж очевидні.

Третій підрозділ «*Українські засоби масової інформації в Італії: історія і сучасний стан*» висвітлює історію українськомовних засобів масової інформації на Апеннінах, акцентує на їх комунікативному та консолідаційному значенні, впливі на розширення міжкультурних і соціальних контактів української спільноти. Оскільки комплексне наукове дослідження української преси на Апеннінах відсутнє, наголошено на значенні оглядових статей о. Порфирія Підручного, науковця Ю. Бідзілі, журналіста М. Сороневич. Подано перелік видань, схарактеризовано їх формат (газети, часописи, інформаційні листи, бюлетені, сторінки українською мовою в італійській пресі, Інтернет-джерела й ін.). Огляд українськомовного мас-медійного простору в Італії

увиразнює значення християнського часопису «До Світла» в житті та об'єднанні української спільноти в Італії.

У четвертому підрозділі «*Часопис «До Світла» як “народний літопис” української імміграції в Італії: історія устами самовидців*» досліджено історію постання першого у ХХІ столітті українськомовного періодичного видання в Італії – часопису «До Світла», акцентовано на його значенні для української спільноти, яка від 2001 року могла з його сторінок заявити про себе *urbi et orbi*. Дописи заробітчан публікували в рубриках «Рідні голоси», «Новини з куточків Італії», «Як все починалось», «Як на чужині живемо», «Нашого цвіту по всьому світу», «Коли в душі народжується слово» та ін. Стараннями першої редколегії – о. Василя Поточняка, Л. Дукас, А. Максим, Л. Гаврущенко, Лідії та Любові Свірських, О. Городецького, П. Сковронського, С. Ласкавого, Р. Деркача та ін. – видання стало справжньою «народною трибуною», довгоочікуваним простором гуртування та спілкування *своїх* на чужині. У спогадах Л. Дукас відтворено підготовчий етап заснування часопису, який має багато спільного зі збирацькою народознавчою практикою: «Почали ми з того, що при зустрічах із людьми у парках, у сквериках, у метро, просили подавати в журнал вірші, які на той час *переписувалися жінками і передавалися із рук у руки*. Згодом у редакцію прийшов перший лист [...]. Наші дописувачі – люди різного віку, різних професій [...], раніше ніколи не пробували писати. І тільки тут, на чужині, [...] взяли за перо, щоб у такий спосіб явити світові стан своєї душі»¹. У листах до редакції заробітчани зізнавалися, що віршована творчість була для них душевним порятунком – писати вірші починали ті, хто ніколи до цього часу не брався за перо. Важливим для розуміння атмосфери, яка панувала в редакції, принципів добору творів для поетичної рубрики, є лист о. Василя Поточняка, адресований авторіві цієї дисертації, від 12 квітня 2012 року: «Просто увесь задум служіння нашим людям в Італії опирався на серці. Від щирої душі ми шукали і відвідували, служили і допомагали нашим співвітчизникам. А їхнє друковане слово ми дуже цінували, бо розуміли, що воно [...] глибинно чесне, щире, душевне і святе». Душпастирська та громадська діяльність о. Василя Поточняка продовжила традиції УГКЦ другої половини ХІХ століття, коли церква та її провідні очільники (наприклад, члени «Руської Трійці») мали значний вплив на громадське та культурне життя українців.

Такі традиції гідно підтримали наступні головні редактори часопису: о. Олександр Сапунко (2005–2011), о. Марко-Ярослав Семеген (2011–2013) – президент Товариства «Свята Софія», директор Інституту святого Климента Папи у Римі та о. Іван Стефурак (2013–2016) – секретар Апостольського Візитатора в Італії. Видавцем часопису від 2002 року був Апостольський Візитатор для українців греко-католиків в Італії, Іспанії та Ірландії Преосвященний Владика

¹ Дукас Л. «Благослови той дивний стан душі, коли у ній народжується слово...» / Лідія Дукас // Світло на чужих стежках. Антологія творчості заробітчан. – Рим, 2005. – С. 6–7.

Гліб (Лончина), від 2007 року – Апостольський Візитатор для українців греко-католиків в Італії та Іспанії Преосвященний Владика Діонісій (Ляхович). Стараннями видавців, членів редколегій і дописувачів «До Світла» в часописі збережено унікальне джерело інформації про українську трудову імміграцію в Італії на зламі ХХ–ХХІ століть – невід’ємну сторінку історії українського народу.

Третій розділ **«Українські народні пісні про еміграцію і вірші сучасних трудових мігрантів: зіставлення сюжетно-мотивних парадигм»** складають три підрозділи. У першому підрозділі – **«“Нова гілка на фольклорному дереві”: народні пісні про еміграцію ХІХ – початку ХХ століття (питання походження, дослідження, систематики)»** – узагальнено внесок дослідників і збирачів народних пісень про еміграцію, зокрема Л. Каро, З. Кузелі, М. Драгоманова, І. Франка, В. Гнатюка, Ф. Колесси, О. Роздольського, С. Людкевича, А. Дулеби, О. Гижі, О. Тимка, Ю. Костюка, Ю. Цимбори, М. Мушинки, Л. Яценка, М. Марченко, О. Дея, С. Грици, у представлення цього самобутнього пласту фольклору. Народним пісням про еміграцію, кількість яких загалом незначна, притаманні особливі типологічні ознаки: епічність, драматизм (трагізм) змісту, поетикальна «невигладженість», «хронікерський характер», випадання з «“міфологічного” стилю фольклору» (С. Грица), наявність нових для традиційного фольклору тем і сюжетів. Акцентовано на значенні ідеї С. Грици щодо публіцистичності та «хронікерського характеру» емігрантських пісень як «руховій силі» незвичних для народної пісенності образів і сюжетів, опозиційних до фольклорного канону й одночасно таких, що засвідчували значущість жанру. Розглянуто питання спорідненості семантики категорій «тема», «мотив», «сюжет». Узагальнено «ризики» жанрової класифікації народнопісенних жанрів і переваги сюжетно-мотивної систематики.

У другому підрозділі **«Сюжетно-мотивна класифікація народних пісень про еміграцію як концептуалізація зіставлювальної моделі (теоретичний аспект)»** акцентовано на багатомірності фольклорних сюжетів, які «завжди є певною художньою конструкцією та водночас матеріальним вираженням процесів, що відбуваються в колективній свідомості» (Б. Путилов). Обґрунтовано наявність згорнутої сюжетики в народнопісенних ліричних творах. Засадничим орієнтиром зіставлення двох народних доробків слугували «опорні сюжети» народних пісень про еміграцію, які виокремила С. Грица: роздуми про виїзд із краю, небезпечна подорож на чужину, складні обставини життя при освоєнні нових земель, драматичні переживання розлучених сімей, зниження моралі, повернення на батьківщину (щасливе або трагічне – у «розорене гніздо»), адаптація на чужині, поліпшення матеріального стану. Аналогічні сюжети формують драматургію поетичної творчості новітніх заробітчан, проте її сюжетне розгалуження значно ширше, що зумовлено іншими, новими контекстами еміграції четвертої хвилі. Для зіставлення сюжетики двох народних доробків узято до уваги характеристику сюжетів як таких, «що ніколи не тотожні текстові і не вичерпуються ним» (Б. Путилов). Сюжетно-мотивний ракурс порівняння пісень про еміграцію і віршів заробітчан дає змогу встановити не тільки їх ідейно-

проблемні та поетикальні характеристики, а й «концепцію світу» в художній свідомості трудових мігрантів першої і четвертої хвилі.

У третьому підрозділі *«Константні смисли українських трудових еміграцій: сюжетно-мотивні матриці емігрантських пісень та їх пролонгація в заробітчанській поезії»*, який містить сім пунктів (3.3.1. – 3.3.7.), обґрунтовано концепцію сюжетно-мотивного зіставлення народних пісень і заробітчанських віршів, сформовану головно на підставі синтезу «опорних сюжетів» емігрантських пісень і принципів упорядкування текстів у збірнику «Буд здрава, земле. Українські народні пісні про еміграцію». Зіставлення дало змогу увиразнити сюжетно-мотивні колізії обох трудових міграцій, їх смислові «епіцентри», виявити типологічну спорідненість доробків. Схожість СМП у народних піснях про еміграцію та в заробітчанських віршах інтерпретовано як відображення подібності *біографічних віх* їхніх творців. Певні відмінності народних доробків кваліфіковано як наслідок онтологічної відмінності колективного (народні пісні) та індивідуального (вірші) типів творчості. СМП заробітчанських поезій є значно ширшою, аніж пісенна, однак завжди центрується навколо таких колізій новітньої трудової міграції, що віддзеркалюють її «жіноче обличчя». Сюжети про жінок-матерів, які вимушено покидали свої родини, залишаючи дітей під опікою стареньких батьків, варіативно фігурують чи не в кожній поезії.

У першому пункті *«“Вимушена еміграція” як наскрізний концепт народних пісень про еміграцію і віршів сучасних заробітчан (СМП “Важке життя на батьківщині і намір виїхати на заробітки”)*» наголошено, що тема важкого життя на батьківщині в народних піснях про еміграцію втілена зазвичай у картинах убогості та нестатків західноукраїнського селянства: *«Бідний чоловік, бідний, та не має звідки жити, / [...] Продав своє імушество й усі свої склади, / [...]– їде до Канади»*. У народних піснях і в заробітчанських віршах цей мотив виконує супровідну/підпорядковану роль, виявляючи при цьому значний композицієтвірний потенціал: сюжетна лінія про зубожіння народу формує змістову платформу, на якій «розташовано» інші сюжетно-мотивні перипетії, які увиразнюються в такому контексті. СМП цієї групи найчастіше доповнюють сюжети про розлуку з батьківщиною і – значно частіше – з родиною. Сцени прощання емігрантів/заробітчан у народних піснях і в заробітчанських віршах демонструють змістову та поетикальну спорідненість: *«Коли я шя зберал / До той Гамерики, / Мала моя жєна, / Мала жаль великий. / А як я сой сідал / До того вагона, / Моя млада жєна / Сім раз мі замліла»* (народна пісня); *«Коли їхала я в далечінь, / То вмивалася гірко сльозами. / Дуже плакала я, плакав мій чоловік, / Ну, а діти – горнулись до мами»* (заробітчанська поезія). Аналізована СМП у віршах новітніх мігрантів демонструє розширення семантики й відповідної образної виражальності, а також наявність супровідних мотивів (любов до рідного краю, прощання, моральні страждання, туга за рідними тощо).

У другому пункті – *«Уснословесна й етнокультурна складові мотиву “дорога” (СМП “Переїзд через море, незгоди в дорозі”)*» – мотив дороги в піснях

про еміграцію і віршах заробітчаних потрактовано як такий, що найбільше експлікує фольклорну стереотипію: початок і кінець дороги – це два антагоністичні світи, шлях між ними є небезпечним і невідомим. У народних піснях небезпечний переїзд перших українських емігрантів через океан інколи змальовано натуралістично: *«А на шіфі, [...] пуп-плебан не хова, / Лем хто зомре, [...] руца 'го до мора. / Єго косци по воді плаваю, / Біло цело, [...] рібкі об'їдаю»*. У таких піснях домінують епічність і трагізм, тексти насичено-інформативні, мають «невідшліфовану» образність. У заробітчаних віршах із мотивом дороги зображення подій виразно фольклорне: дорога на заробітки – це передусім небезпека та невідомість, однак обрамлена новими реаліями: *«Вранці-рано рушаєм в дорогу [...] / Лякали нас і рекетом, / І “carabinier-ом, / Знайшли роботодавця / Разом з сутенером»* (Н. Пенкна). Тужливим звучанням сповнені заробітчаних вірші з мотивом *дороги чужого краю*, що є виявом «фольклорного мислення», для якого опозиція «свій світ – чужий світ» є однією з визначальних. Мотив *чужих доріг* інколи поєднується з мотивом *дороги додому*, демонструючи надзвичайно тонке художнє осмислення: *«Колядую в думках з тобою, / Колядую, а серце плаче. / Огортаюся знов самотою / І дороги додому не бачу... / Під порогом сідаю на камені / І дивлюся лишень під ноги, / До неможливості згіркли мені / Італійські стежки і дороги...»* (В. Середа). У віршах сучасних заробітчаних більш поширений мотив *дороги додому*, який може розширювати сталу семантику: *«Не всі дороги в Рим ведуть, / Є ще дороги з Риму. / У нас весна! Сади цвітуть, / Вертай додому, моя дитино»* (М. Туровська). У піснях цієї СМП часто поєднано мотиви *дороги–провини–терпіння*, емоційність яких урівноважують оптимістичні фрагменти – про подружню вірність, щасливе повернення додому тощо.

Типовим у віршах з мотивом дороги є гумористичне зображення небезпечної дороги в чужий край, що трактуємо як адекватну форму рефлексії, яка трансформувала драматичні спогади в контroversійний емоційний формат. Заробітчани згадують першу поїздку на заробітки як стрес, потрясіння, про які неможливо забути, тому є потреба вербалізувати їх у віршах/приватних розмовах. Такі прецеденти сучасна фольклористика трактує як фольклоротворчі: постійне репродукування певних історій у середовищі *своїх* (які мають подібний досвід) «відшліфовує» твори, дедалі міцніше закріплює сюжетні стрижні, що згодом стає змістовим локусом колективної пам'яті.

Полімотивність пісень із домінуванням СМП «зрадлива чужина і тяжкі заробітки» досліджено у *третьому* пункті *«Трансформація мотивів “зрадлива чужина і тяжкі заробітки” у народних творах про еміграцію: від домінування до редукації та мімікрії»*. У піснях цієї групи домінує журливий характер – у них ідеться про грікі розчарування і втрати емігрантів: важкі заробітки не приносять очікуваного добробуту, надії на краще життя не справджуються, роки на чужині виявляються змарнованими. У піснях часто згадано листи, які пишуть (чи хотіли б написати) один одному розлучені чужиною: *«Писав би я листа, паперу не маю, / Поніс би на пошту, дороги не знаю. / Хоч дорогу знаю, то мови не вмію, / Ой Боже*

мій, Боже, де я ся подію?». Типовими образами в таких піснях є «чудесні помічники» («хмарки», «горобчики», «синички», «рибки», які приносять адресатам «звісточку», «солі» чи «хліба»). У заробітчанських віршах цієї групи також виявляємо згадку і про листи, і про «помічників», наприклад: «Скажіть, пташки, моїй мамі, / Що не забуваю, / Я за неї молитися / У чужому краю. / Скажіть, пташки, обіцяйте, / Що скоро я з вами / Залишу Рим і полечу / До рідної мамі» (В. Федик). Тема зрадливої чужини фігурує в назвах пісень про еміграцію («зрадлива Канада», «Канадонька зрадлива»). Розчарування «чужою» Італією є наскрізним мотивом і у віршах заробітчан, однак автори стримано й небагатослівно описують психологічно виснажливу і фізично важку працю українок в Італії. Лаконізм красномовно характеризує трудівниць, які, здебільшого маючи вищу освіту і гідний соціальний статус в Україні, не бажали «живописати» подробиці некваліфікованої, а часом і принизливої роботи, яку їм доводилося виконувати. В емігрантських піснях описи важкої та небезпечної для життя праці перших українських емігрантів є поширеними. У народних піснях про еміграцію і віршах новітніх заробітчан виявлено типологічну подібність цієї СМП, натомість відмінною є редукція цього мотиву у віршах, де він зазвичай слугує фоном, на якому розгортаються інші мотиви.

У четвертому пункті «Експлікація традиційних сімейних цінностей в емігрантській народній пісенності і сучасній заробітчанській поезії (СМП “Зниження моралі, роз’єднання сім’ї”»)» зазначено, що родинна тема домінує в обох народних доробках, що відображає духовний світ українських емігрантів першої і четвертої хвиль, для яких найважчим випробуванням на чужині була розлука з рідними. Лейтмотиви цієї групи зазвичай втілено в низці стереотипних мікросюжетів: подружня зрада (аморальна поведінка) чоловіка / дружини, дітси-сироти при живих батьках, самотня старість батьків тощо. Інтерпретування родинної теми в емігрантських піснях і в заробітчанській поезії все ж відмінне. У більшості пісень акцентовано на *деструктивній* складовій у зображенні сімейних стосунків (падіння моралі, руйнування родинних зв’язків), натомість у віршах заробітчан домінує *конструктивна* – автори пишуть про любов до родини, мрії якнайшвидше повернутися до дітей, зберегти сім’ю, незважаючи на довгу розлуку; що пояснюється відмінністю гендерного складу першої і четвертої хвиль еміграції, відтак превалюванням «жіночого» авторства віршів. У заробітчанських творах часто змальовано картини ідилічного життя української родини, інкрустованого традиційними образами-символами («хата в садочку», «калина під вікном», «вода з криниці», «наша світлиця», «образи на стінах в рушниках»), у чому виявляється «модус мислення» народних поетів, їх ідентифікація як носіїв традиції. Сталим змістовим локусом таких віршів є *спогади* заробітчан про своїх рідних: глибокий ліризм тут доповнено автобіографічними елементами, тужливими і/або драматичними мотивами. Заробітчанська поезія й емігрантські пісні, у яких родинна тематика обрамлена «святковим» контекстом, часто демонструють бінарне емоційне забарвлення (радісне/сумне), однак поширений у таких текстах оксюморон «сумне свято» репрезентує їх головну ознаку. Вірші

родинної тематики з гумористичним звучанням експлікують неузгодженість сумного змісту з його інтерпретуванням. Критика членів родини (переважно чоловіків, які «живуть на широку ногу» за тяжко зароблені жінкою гроші) не виходить за межі іронії чи гумору. Константна присутність «комплексу вини» перед покинутою родиною в пам'яті обох поколінь емігрантів, як і закорінена в їхній свідомості потреба ««сплатити борг» блудних синів» (С. Грица), зумовила смислові й емоційні «обмеження» в текстах, які лімітують критичні інтонації стосовно «залишених своїх».

У п'ятому пункті – «Концепт “мати” в емігрантських піснях і заробітччанських віршах родинної проблематики» – представлено семантичну насиченість народних пісень про еміграцію з концептом «мати». «Присутність» образу матері в цих піснях різнопропорційна: від епізодичної згадки про матір до повного центрування сюжетики довкола образу матері. Народні пісні та заробітччанські вірші з концептом «мати» виразно демонструють смислові та поетикальні перегуки. Народнопісенне осмислення мотиву самотньої матері, чії діти роз'їхалися по світах, супроводжують тужливі інтонації й драматичні підтексти, наприклад: «*Чия хата соломою вкрита? / Сидить мати, сльозами залита, / Сидить, сидить, стиха промовляє, [...] / Що за сина не чує й не знає. / – Сину, сину, ти моя потіха, / Лишив-єсь ня, як кору з оріха*». Сюжетно-мотивний малюнок цієї народної пісні з усіма драматичними смислами напрочуд синонімічно «відроджується» у вірші С. Басовської «Мати»: «*В яблуневім саду біля хати сидить мати... / Одинокая сивая мати, а кому що сказати? / Пеленає думки, щось говорить... / [...] Про журбу, про дітей, / Яких вивчила й вивела в люди. / А для неї спокою нема – ой, нема, та й не буде*». Фольклорні ознаки в заробітччанських віршах про матір найвиразніше виявляються в поезиці, зокрема народнопісенній стереотипії та лексиці, що віддзеркалює традиційне шанобливе ставлення українців до матері, яку називають «ненею», «матусею», «мамцею», «сивою голубкою», «сизокрилою пташкою», «вербичкою», «самотньою лебідкою», згадують її «сиву голівоньку» та «натруджені руки». Концепт матері в поезії сучасних заробітччан інтерпретовано в традиційно-народних ціннісних координатах: виразними є духовність і сакральність образу, його онтологічний зв'язок із архетипом Матері. Типовими обрамленнями образу матері в заробітччанській поезії є українська природа або християнський світ, що акцентує наріжні світоглядні цінності українців. Стала сюжетика емігрантських пісень про матір у віршах сучасних заробітччан поповнюється новими мотивами. Відтворення народнопісенного канону в текстах сприяє інкорпоруванню фольклорної традиції і в заробітччанську творчість, і в духовний світ новітніх українських емігрантів.

Аналіз «СМП “Туга за батьківщиною”: полісемантика висхідного мотиву і семантика похідних мотивів» (шостий пункт) засвідчив, що мотив туги за батьківщиною «в чистому вигляді» наявний у незначній кількості народних пісень про еміграцію («В Гамерице в салоні, в салоні», «Ци ви, мамцю, спите, ей, ци ви не чуєте», «Чи ви, мамо, шпите, чи роздумуете», «Цне ми ся за тобов мій лемківський краю», «Шуми вітре, шуми, буйний»), більш характерним є його

контамінація з іншими мотивами. Відмінність художнього втілення мотиву туги (і супровідного мотиву «повернення на батьківщину») в народних піснях і в заробітчанській творчості дає змогу відчитати відмінність феноменологічних характеристик (а відтак і соціокультурних наслідків) трудових еміграцій першої і четвертої хвиль. Тема туги за батьківщиною в поезії заробітчан більш виразна і «векторально зорієнтована» на родинну і/або патріотичну проблематику, а в більшості текстів такі мотиви доповнюють одні одних. Саме в цій СМП заробітчанських віршів постає образ України («рідної землячки», «святої землі», «рідного краю», «батьківщини», «неньки» тощо) у сприйнятті теперішніх українців-емігрантів. Образ України зазвичай персоніфіковано, що відображає традиційні уявлення українців про рідну землю. Прикметною ознакою таких віршів є пристрасні діалоги авторів (ліричних героїв) із Україною: вони засвідчують їй свою любов, звертаються по допомогу, розповідають про свої жалі, просять «забрати» їх додому. Концентрованість високої риторики у поєднанні з розмовною стилістикою увиразнено діалогічністю. Такі вірші не тільки відтворюють багатоголосся думок і переживань ліричних героїв, а й виявляють сутність авторів поезій. Розмовні інтонації передають емоційну палітру внутрішнього стану героїнь: від страждальних, тужливих і розпачливих до обнадійливих та оптимістичних. Своєрідний «діалог» таких віршів, а відтак і їхніх авторів, поступово трансформується в «полілог», віддзеркалюючи внутрішні смисли поняття «Батьківщина» у свідомості сучасних українських емігрантів.

Зіставлення народних пісень про еміграцію та поезій українських трудівників в Італії крізь призму мотиву туги за рідним краєм засвідчило, що спільним у цих творах є «розгалуження» цього мотиву на споріднені – туга за рідною землею деталізується, виявляючи відповідні семантичні складові, які у свідомості українців формують поняття батьківщини: рідна домівка, родина, «своя» церква. Це закладено в парадигмі етноментальних уявлень авторів і походить із глибинного, прищепленого з дитинства розуміння цих вічних цінностей. У контексті аналізованого мотиву ще раз засвідчено типологічну подібність народних пісень про еміграцію і поезії сучасних трудових іммігрантів в Італії.

У сьомому пункті – *«Іностані мотиву повернення: реальність, антиномія, міф»* – доведено, що мотив повернення до рідного краю є концепційним в обох пластах поетичної творчості. В емігрантських піснях цей мотив переважно представлено лаконічно-стверджувально (*«А приду я, приду, / З Америки дому / Ші раз увидіти / Свою землю родну»*). У віршах сучасних трудових мігрантів він більш поширений, аніж у народних піснях, що передусім пов'язано із «жіночим» характером сучасної трудової міграції: головною метою кожної матері-заробітчанки було/є повернення на батьківщину до своїх родин і дітей, заради яких вона й поїхала на заробітки. Цей мотив контамінується з мотивом дороги додому, що зумовлено їх спорідненою семантикою. Розгалуження мотиву повернення, його зв'язок із проблематикою руйнування родини, складними стосунками матерів і дітей, розділених часом і простором, стає у віршах джерелом

поетичного осмислення, в орбіту якого часто потрапляють драматичні історії, що відображають і назви віршів: «Дорослого сина, якого не знаю...», «Донечка моя вже підросла, та стали ми чужі...». Твори, які поєднують обидві складові, потребують поглибленого текстологічного аналізу, у якому необхідно брати до уваги весь комплекс наукових вимірів трудової міграції: гендерний, соціальний, психологічний і навіть статистичний. *Мотив повернення* в поезії українських іммігрантів в Італії репрезентує парадигма текстів, у яких він виявляє поліваріантність, подекуди набуваючи антонімічних смислів. Мотив, який дедалі більше віддаляється від прецедентного тексту, є підґрунтям міфологізації, бо «часовий розрив необхідний для того, щоби міф сублімував “внутрішню подію” і явив її у “знятому”, “очищеному” вигляді» (В. Аріас). Тож міфологізація *мотиву повернення*, яка в поезії українських заробітчан дедалі виразніше демонструє дистанціювання від онтології мотиву, віддзеркалює багатовимірність і складність прецедентної проблематики в реальному житті теперішніх трудових мігрантів.

Четвертий розділ **«Корпус віршів українських трудівників в Італії у генологічній оптиці: жанрова цілісність vs жанрове розмаїття»** складається із п'яти підрозділів. У першому – **«Заробітчанська поезія як цикл “колективного автора”»** – наголошено, що вірші українських заробітчан сукупно становлять різножанрову парадигму, яка є *цілісним генологічним феноменом*. Корпус різножанрових творів у текстовому просторі заробітчанської поезії кваліфіковано як артефакт *колективного авторства*, типологія якого споріднена з типологією циклу. Визначено понятійні межі категорії «цикл», мотивовано його використання як генологічного маркера доробку. Сукупність різних за жанром дописів авторів «До Світла» представлено як змістово насичену, багатовимірну генологічну парадигму, яка поєднує ознаки індивідуального (авторського) свідомого й колективного несвідомого. В комунікаційному та поетичному просторах заробітчанської спільноти констатовано формування «колективного усвідомленого» – інноваційний «мисленнєвий проект» дописувачів, які цілеспрямовано фіксували й оприлюднювали реальну історію української трудової міграції четвертої хвилі, свідками якої вони були. Появу такої історії уможливив *«спільний комунікаційний “майдан”*», яким стали сторінки часопису, а також тривала взаємодія авторської та читацької спільноти, кожен член якої був зацікавлений у *правдивому* висвітленні тих реалій, які з часом потрапляли в зону загальновідомих ризиків: від фальшування, спотворення до забуття. Вірші, написані в ситуації *«online-осмислення»* заробітчанських реалій, експлікували ознаки «окопної правди» – реалістичного «хронікерського» зображення подій, яке суттєво відрізняється від «офіційних» версій. Використання такого словосполучення обґрунтовано тим, що еміграцію четвертої хвилі порівнювали з війною й учені (О. Пахльовська), і самі заробітчани (О. Пронюк). Очевидно, якщо поняття «цикл» означає *генологічну цілісність*, що складається з різних текстів і надає авторові/авторам можливість постійного повернення, доповнення та поглиблення важливих тем, то питання моно-полі-авторства жанроформи не є визначальним. У текстовому й позатекстовому просторі заробітчанських поезій

повернення до емоційно пережитого відбувається у площині *колективного співпереживання* спільних/подібних спогадів і суголосних рефлексій. Поетичні тексти мозаїчно формують реалістичну панораму заробітчанського життя, яка є текстом у широкому розумінні (порівняно з «механічної сумою» творів на споріднену тематику). Різномасштабність висвітлення теми досягається *народним багатоголоссям*, у якому «голос» кожного автора, залишаючись унікальним, читацька спільнота ідентифікує як *свій*. Такий прецедент є *типовою ознакою фольклоротворення*, бо, словами Т. Михайлової, фольклорний текст – це передусім стереотипність й «упізнаваність» для всіх членів спільноти.

У другому підрозділі *«Фольклорні vs літературні преференції та жанрові маніфестації народних поетів»* доведено, що повернення до типових тем і мотивів було компетенцією не конкретного автора, чия художня палітра постає з індивідуальної творчої лабораторії та наслідково замкнена арсеналом його особистого творчого потенціалу, а народних поетів, які репрезентували багатовекторність інтерпретації заробітчанства, формуючи текстову парадигму, яка ширше, глибше, а, отже, й об'єктивніше відображала його проблематику. Цикл – наслідок *перетворення контекстів у вербальний текст*. Найважливішим контекстом для заробітчан були реалії нового світу, який вони емпірично пізнавали та відтворювали. Унікальну можливість трансформувати *соціокультурний контекст* у парадигму його осмислення автори втілювали у *спільний вербальний текст*, який акумулював істинні смисли заробітчанства. У циклі увиразнюються головні смисли, постають ключові питання, які своєю чергою формують його *внутрішньожанрову парадигму*, скеровуюючи до уважного дослідження як таких, що впливали на *жанровий вибір* авторів.

Переконаливою є концепцію В. Буряка щодо активізації певних жанрів у кризові періоди історії як відповіді на зміни в суспільстві (житті людини), коли генетична пам'ять добуває зі своїх надр архетипні форми, що є продуктами «творчої свідомості народу [...]. Стресовість як екстремальне буття змінює, ущільнює творчу парадигму вираження, уніфікуючи форматування інформації (жанрову диференціацію) в особливий психо-соціальний конгломерат»². Екстраполовання міркувань ученого на дослідження жанрової парадигми заробітчанської творчості концептуалізує засади її аналізу, зокрема руйнуючи опозиційність дихотомій ««фольклорний–імперсональний» vs «літературний–авторський»». Авторські твори заробітчан інколи демонструють виразну фольклорну стихію, анонімні – тонкий синтез обох видів словесності. Фольклорне мислення авторів мотивувало вибір таких жанроформ, як бувальщини, пісні, думи, казки, коломийки, колискові, коляди, великодні пісні, народні молитви,

² Буряк В. Архетип, міф, образ у контексті інформаційного відображення етносу (до формування новітнього термінологічного глосарію з теорії фольклору) [Електронний ресурс] / Володимир Буряк // До 70-річчя кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси у Львівському університеті : тези. Міжнар. наук. конференції. – Режим доступу : http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/kafedra_folklore/Prohrama_kafedri_70.htm

віншування, легенди, співанки-хроніки, жанроназви яких народні поети іноді використовували як заголовки. Превалювання літературного «модусу мислення» народних поетів спричинило появу послань, листів, епіграм, сонетів, гумористичних поезій, заповітів, байок, елегій, од, медитацій із епізодичним використанням жанроназв у заголовках. Аналіз заробітчанських поезій, які виявляють ознаки зазначених жанрів, дав змогу проілюструвати концепційний та ідейно-проблемний потенціали обраних авторами жанрових матриць.

У третьому підрозділі *«Жанр бувальщини в заробітчанській поезії: від реалістичної фактографії до актуалізації вічних смислів»* наголошено, що бувальщина привертала увагу народних поетів передусім прозорою семантикою жанроназви, у якій відображено її онтологію й зумовлено зображення правдивих подій. Жанроназvu «бувальщина» зафіксовано в заголовках віршів й у змісті, що експлікує типологічні жанрові риси, найбільшою мірою – реалістичність зображеного. У віршах-бувальщинах домінує епічна складова, у них акцентовано на *невигаданості описуваних сюжетів* (пам'ятні випадки з життя заробітчан – від масового розселення на італійських землях і до «укорінення»), відтворено позицію автора-оповідача як учасника подій. Бувальщинам притаманне тематичне розмаїття, що демонструє відкритість жанру до сюжетотворчого матеріалу (заробітчанських реалій). Серед виявів типології жанру домінує гумористична: заробітчанські сюжети інтерпретовано іронічно, рідше – сатирично. Такий формат трактування колізій здебільшого є результатом протиставлення «свого» і «чужого» світів або їхніх представників – італійців та українців. У цій генологічній групі виокремлено бувальщини драматичного і навіть трагічного звучання. Зокрема в бувальщині «Розмова зі старим італійцем» Н. Матейцевої пам'ятна подія стає підґрунтям для демонстрування потужного потенціалу жанру, спроможного увиразнити глибинні смисли теперішніх драматичних подій в Україні.

У четвертому підрозділі *«Жанр послання в епістолярному сегменті поетичної творчості українських трудівників в Італії»* ідеться про вияви фольклорних ознак у жанрі заробітчанських послань. Типологія послання продемонструвала функціональну придатність у новому соціокультурному просторі – чисельність епістолярно маркованих поезій в аналізованому доробку засвідчує «адекватність» жанру для висвітлення емігрантської проблематики. Звертання авторів послань до певного адресата (читачів, членів родини, співвітчизників в Україні і в Італії, державних керманів тощо) увиразнює їх бінарну тематику – соціальну або особисту, що представлено відповідним змістом. Послання, у яких головною тематикою є соціальна, репрезентують «жанрову пам'ять» авторів: вірші критичного характеру, адресовані українській владі, створено здебільшого у жанрі послань. Генологічна спадщина кожного народу має власний класичний фонд, який формує в читача «пам'ять про жанр» і «жанрові очікування». Покоління українців, вихованих на Шевченкових дороговказках усім землякам «в Україні і не в Україні», пристрасно продовжених Франковою вірою у «воскреслий» день народного повстання, сформуvalи

самобутню жанрову пам'ять українців, що уповні ілюструють послання українських трудових мігрантів. У жанрі заробітчанських послань до українських керманічів «панує тон першої, “свіжої” реакції на подію» (С. Грица), вони сильніше акцентують колективну думку, ніж інші жанри доробку.

Зосередження уваги на конкретних творах здійснено з огляду або на їх сприйняття у спільноті, або на їх колективне творення, що, властиво, і є одним із найважливіших виявів типології жанру. Особливий резонанс у колі громади мали «Слово до Президента» М. Раїнчук, «Послання до Президента Кучми» А. Ніклевич (підписали 18 українців-заробітчан із м. Больцано) і «Лист українських жінок Президентові України Л. Кучмі» (підписали «матері і батьки, сестри і брати, дочки і сини – українські заробітчани» – майже тисяча заробітчан із Мілана, Казерти і Брешії). Ідентифікуючи себе з усією спільнотою, автори послань висловлювались від її імені, позиціонували себе як представники народу, нації, громади, для яких об'єднувальною силою є уболівання за долю України і щирий патріотизм. Аналізовані послання розкривають духовний світ народних поетів, їхню сміливість, активну громадянську позицію. Такі тексти виразно демонструють народнопоетичну стереотипію й образність.

П'ятий підрозділ *«Коломийкова стереотипія як народнописенний феномен та її вияви у заробітчанській поезії»* узагальнює коломийкознавчий доробок М. Сумцова, В. Гнатюка, І. Франка, Ф. Колесси, І. Зінків, М. Жінкіна, С. Грици, С. Кудринецького, Н. Шумади, С. Мишанича, В. Гошовського, І. Мацієвського та інших фольклористів. Наголошено на типологічних рисах жанру – комунікативній спрямованості та відкритості до відображення різноаспектної тематики, зокрема заробітчанської. Вірші з коломийковими ознаками складають значну частину поетичного доробку мігрантів, – народна монострофіка була оптимальною жанроформою для відображення реалій трудової міграції. У коломийковому сегменті заробітчанської поезії превалюють гумористичні тексти (О. Рентюк, О. Захарова, В. Порваткін, Л. Біла, В. Лебіщак, Л. Мельник та ін.), проте чисельно представлено і драматично забарвлені твори (О. Козак, К. Шпряха, Л. Долик, В. Федик, М. Гладуняк, М. Дорундяк та ін.). Наголошено на змістовому розмаїтті заробітчанських коломийок, самобутній ритмомелодиці, змістовій завершеності строфіки, їх композицієтвірній гнучкості, акцентованій (переважно дидактичній) позиції автора/ліричного героя. Головною мотивацією звернення народних поетів до монострофіки було «коломийкове мислення» (В. Гошовський), підсвідоме тяжіння до «ясності, лаконічності та ядерності вислову» (С. Пилипчук), взірці якого демонструє народна коломийка.

Виявлено прецедент потрапляння опублікованих авторських коломийок до сегмента анонімних із вірогідністю їх подальшої фольклоризації. Прикладом цього слугує «Італійська коломийка» Л. Долик, яку авторка розмістила на сайті «Гоголівська академія»; відтак коломийку було поширено в медіапросторі без зазначення авторства. Подібні прецеденти власне і сприяють подальшому сприйняттю твору як «народного». Коломийкова жанроформа засвідчила оптимальну пристосованість до репрезентації широкої панорами заробітчанства,

що дало змогу народним поетам створити художню хроніку трудової міграції в парадигмі цього самобутнього жанру.

П'ятий розділ **«Поезія українських трудових іммігрантів в Італії в окулярі інтертекстуальності»** містить чотири підрозділи, у яких розглянуто найбільш показові вияви інтертекстуальності в заробітчанській творчості: заголовковий авантекст, діалогізм, функціонування *чужого слова* – італійської лексики. У першому підрозділі **«Інтертекстуальність як категорія і формат дослідження»** вивчено різноаспектне інтерпретування поняття інтертекстуальності, обґрунтовано його прийнятність як аналітичного ракурсу для дослідження артефактів, які синтезують художнє осмислення *свого* і *чужого* культурних світів. Узагальнено науковий доробок М. Бахтіна, Ю. Крістевої, Ю. Лотмана, І. Смирнова, Н. Фатєєвої, І. Арнольда, В. Просалової, ідеї яких потрактовано як концепційні та продуктивні для поглибленого осмислення заробітчанської поезії як цілісного культурного тексту, що формувався під впливом *своїх* і *чужих* соціокультурних текстів, адже будь-який твір «реагує на попередні, відповідає їм, синтезує їх елементи» (В. Просалова). Однією з причин, яка ускладнювала адаптацію трудових мігрантів у країні перебування, була відсутність спільних із корінним населенням «культурних текстів», закладених в історичній, соціальній, етнічній пам'яті людини. Ці звичні й непомітні у *своєму* світі чинники виявлялися життєво необхідними в *чужому*. Актуальною була потреба експлікувати свої культурні тексти, оприлюднити їх у чужому просторі передусім задля збереження самоідентифікації. Презентація *свого* соціокультурного тексту, його вербалізація в авторських дописах українськомовного християнського видання були формою культурної трансформації – утіленням історичних і соціокультурних викликів у спільний літературний простір. Поетична творчість українських трудівників в Італії – самобутній інтертекстуальний феномен, що синтезує різномірні прецедентні тексти: етнокультурні, фольклорні, літературні, історичні, наукові, популярні тощо. У підрозділі конкретизовано параметри інтертекстуальності, які найвиразніше відображено в поетичному доробку: *заголовкову парадигму, діалогізм і функціонування «чужого» слова.*

У другому підрозділі **«Заголовки заробітчанських віршів як культурний текст і паратекстуальний феномен»** констатовано, що аналіз поетичного доробку лише крізь призму назв здатний окреслити типологічні риси трудової міграції. Заголовкову парадигму кваліфіковано як самодостатній «текст у тексті» – своєрідну «дорожню мапу», на якій позначено змістові контрапункти корпусу віршів. Сукупність заголовків є текстом, який функціонує в різних форматах – хронологічному (відтворено поступом публікацій у часописі), синхронному (відображено у розділі «Зміст» антологій заробітчанської творчості), спорадичному (постає із публікацій поезій у ЗМІ або з наукових досліджень). Заголовки ідентифікуємо як сюжетно-мотивну канву заробітчанських реалій, анонси їх проблематики з відповідним емоційним фоном. Назви віршів увиразнюють семантику доробку, позначають концепційні колізії. У роботі

визначено основні типи заголовків, зокрема: а) назви, що фіксують головну тему/ідею твору: «Моя Україна», «Чужа країна», «Ностальгія», «Заробітчанське життя», «Українські Мадонни», «Мама-материнка», «Батькове подвір'я», «Лист синові», «Така печаль...», «Біль розлуки», «Лебедині гнізда» та ін.; б) заголовки, що скеровують до прецедентних текстів (літературних, фольклорних, культурних): «Сумний святий вечір», «Чорнобривців насіяла мати...», «О, скільки цвіту нашого по світу!», «Щось не видно України, ні слави, ні волі...», «На чужині пташка не гніздиться...», «Закувала зозуленька...», «Ти – людина, і я – людина», «Усі ми прагнемо любові» та ін.; в) заголовки, які вказують на жанр твору: «Дума», «Байка про байку», «Пісня», «Послання українській громаді в Італії», «Пародія на листи від чоловіка», «Італійська коломийка», «Італійська бувальщина» та ін.; г) звертально-дидактичні заголовки: «Не оглядайсь назад...», «Вертайтесь, лелеки, в мою Україну...», «Не тішмося, друзі...», «Даруймо квіти матерям!», «Коли на серці туга – не мовчи...» та ін.; ґ) інформативні заголовки-висловлювання: «Не з добра я поїхала в світ...», «Тепер я вже не знаю, чи живу...», «Пробачте, ненюко, що я Вас лишила...», «Цвіте материнка в чужому краю...», «Звучала пісня тут, на чужині...» та ін. Заголовкову парадигму представлено як самодостатній текст, який репрезентує тісні зв'язки із заробітчанським контекстом і зі *своїм* прецедентним культурним текстом.

Третій підрозділ **«Поетична творчість українських трудівників крізь призму діалогізму»** розкриває феномен наскрізного діалогізму заробітчанських віршів, осмислений у координатах інтерпретування проблематики у працях М. Бахтіна, Ю. Лотмана, О. Міщенко, О. Усманової та ін. Діалогізм поетичного доробку потрактовано як: а) визначальну характеристику; б) наслідок текстових і позатекстових діалогів; в) поглиблення форм комунікації. *Свою* поетичну творчість заробітчани сприймали як один із видів спілкування – часто важливіший, ніж безпосередня комунікація: формат оприлюднених думок, позиціонування себе на сторінках поважного часопису впливали на духовний і моральний клімат спільноти, на формування *своїх* поетичних традицій. Безпосередньо чи опосередковано народні поети вступали у відкриті (репрезентовані в тексті) та приховані (підтекстові) діалоги із співвітчизниками-заробітчанами, Україною, Шевченком, Церквою, Богом, рідними, владою. У звертальних конструкціях фіксуємо займенники: *моя* (Україно, Церкво, сестричко, подруго), *мої* (брати, сестри, україночки, землячки) та народнопісенні символи емігрантів: «перелітні птахи», «журавочки», «лелеки», «лебідоньки», що увиразнено їх повторюваністю в текстах. Діалогізм віршів акцентує конкретизація адресатів: «Італійським українкам», «Українкам-заробітчанкам», «Послання українській громаді в Італії», «Дорослому сину, якого не знаю...», «Ти їдеш, сестро, на Вкраїну...», «Привіт, Сахринь Мирон!» та ін. Віршам, адресованим владним керманічам, притаманна відвертість та різкість висловлювань, спрямованих на прозріння останніх, що пов'язано з «просвітницькою місією», яку втілювали народні поети у віршах про байдужість влади до українських матерів-

заробітчанок. Віршам, зверненим до співвітчизників, властива експресивність, втілена в насичену текстову риторичність і дидактичність.

«*“Чуже” слово в заробітчанській поезії*» проаналізовано в *четвертому* підрозділі, зокрема показано кількісно й семантично варіативне використання у віршах італійської лексики: від спорадичних текстових локусів, якими позначено *чужу* країну (*чужих* людей), до концентрованої «присутності» реалій *іншого* світу, зображених за допомогою італійських слів, які транслітеровано кирилицею або подано латиницею. Зазначено, що у 2004–2005 роках, коли українська громада в Італії була офіційно визнана однією з найчисельніших легітимних трудових спільнот, бінарна *опозиція* «свій світ» – «чужий світ» у заробітчанських творах закономірно трансформується в зіставлювальну семантичну конструкцію, у якій мінімізуються антагоністичні смисли. Італійську мову автори інтерпретували ще як «не таку» («Тлумачний словничок заробітчанина» М. Саведчук), проте вже «любу» («Крик душі» Г. Величко). «Чуже» слово виконує у віршах головно концепційну й комунікаційну ролі, що одночасно підкреслює його осібність й акцентує виражальність. Італійську лексику автори використовують для створення різноманітних форм образності, із-поміж яких переважають дихотомія, антиномія та інкрустація. «Чуже» слово є засобом етнокультурної характеристики своїх, чужих (інших) персонажів, увиразнюючи соціальну проблематику творів: у ранніх поезіях – антиномію «свій – чужий», у більш пізніх – дихотомію «свій – інший». Поступування поетичної творчості виявляє щораз більшу концентрацію у віршах італійської лексики, свідчить, що автори/українські трудівники добре оволоділи мовою корінного населення, та відображає конструктивні тенденції розвитку української громади в Італії.

ВИСНОВКИ

У дисертації вперше у сучасній фольклористиці досліджено поетичну творчість української трудової спільноти в Італії початку ХХІ століття. Корпус віршів, який постав у середовищі новітніх українських трудових іммігрантів, уперше став об'єктом комплексного аналізу, що дало змогу схарактеризувати його самотність, виявити ознаки народнописенної традиції в текстах, зіставити віршовані твори з українськими народними піснями про еміграцію, вивчити генологічні й інтертекстуальні характеристики досліджуваного артефакту.

Відповідно до поставлених у дисертації завдань було створено історіографічну та методологічну парадигми, які сприяли всебічному аналізу заробітчанської творчості. Інтердисциплінарна природа досліджуваного артефакту, що сформувався на перетині історичних, соціальних, культурних, фольклорних, літературних й інших контекстів, зумовила опрацювання різнодисциплінарних праць, присвячених проблематиці трудової міграції четвертої хвилі, культури новітніх трудових спільнот, життєдіяльності соціокультурних груп, фольклорної новотворчості, «писемного фольклору» («усної літератури», «народної книги») тощо. Це уможливило формування

комплексного історіографічного підґрунтя для вивчення аматорської поетичної творчості трудових мігрантів. У формуванні методологічних засад дисертації було взято до уваги передусім *синкретизм* аналізованого артефакту, що спонукало залучення методів і підходів із різних наукових галузей, які сприяли осмисленню: а) контекстів, б) складових, в) фольклорної онтології заробітчанської поетичної творчості. Методологічною стратегією роботи є інтердисциплінарна; наскрізними методами – типологічний і зіставлявальний. Парадигму методів і дисциплінарних підходів представлено історичним, хронологічним, антропологічним, статистичним, описово-аналітичним, сюжетно-мотивним, генологічним, інтертекстуальним та іншими, застосування яких сприяло *комплексному* дослідженню артефакту.

Аналіз сучасних дискусій щодо ревізії семантики терміна «фольклор» здійснено з метою обґрунтування фольклористичного ракурсу студіювання заробітчанської поетичної творчості. Це зумовило вивчення парадигми конструктивних ідей щодо категоріальних ознак поняття «фольклор», які сьогодні демонструють лабільність, спричинену розширенням «фольклорного поля», куди потрапляють нові об'єкти дослідження, зокрема артефакти колективного й авторського походження, що відтворюють символічні форми традиційної культури. Ідеї С. Грици щодо трансмісії сучасної фольклорної традиції, яка відображає зміни її розвитку в нових умовах буття, зокрема й «загострення колізії усності/писемності в її функціонуванні», є важливим теоретичним аргументом для інтерпретування поетичної творчості новітніх заробітчан у межах фольклористичної парадигми.

На постання української спільноти в Італії, а відтак її поетичного літопису, передусім вплинули історичні контексти початку 90-х років ХХ століття, спричинивши появу новітніх українських трудових спільнот за кордоном внаслідок масового безробіття в Україні у цей період. Сучасний стан українського представництва на Апеннінах формувався тривалий час: українці пройшли шлях від нелегального проживання в країні до легалізації своєї присутності як однієї з найчисельніших і найбільш згуртованих трудових спільнот. Сьогодні українська громада в Італії представлена товариствами, асоціаціями, мистецькими гуртами, школами, церковними громадами, розгалуженим мас-медійним простором, україністичними та українознавчими інституціями, які суттєво впливають на укріплення іміджу України (Італійська Асоціація Українських студій, кафедра україністики в Римському університеті «La Sapienza»). На шляху гуртування спільноти визначну роль відіграв християнський часопис «До Світла», на сторінках якого уперше оприлюднено вірші заробітчан: так розпочато формування «народного літопису» української трудової імміграції в Італії початку ХХІ століття, створеного її безпосередніми учасниками.

У межах аналізу фольклорної складової заробітчанської поетичної творчості проведено зіставлення віршів із народними піснями про еміграцію крізь призму СМП, що виявило наявність усіх СМП емігрантського мелосу в поезії новітніх заробітчан, однак засвідчило варіативне художнє осмислення опорних сюжетів.

СМП «*важке життя на батьківщині і намір виїхати на заробітки*» у віршах сучасних мігрантів демонструє розширення семантики та розгалуження мотивів на такі, що відображають реалії новітнього заробітчання. Цей сюжетно-мотивний стрижень є композицієтворчим в обох народних доробках, слугує платформою для розгортання інших мотивів, увиразнюючи їх. Пісні й вірші цієї СМП виявляють змістову та поетикальну спорідненість. *Мотив дороги* в народних піснях про еміграцію і в поезії заробітчана також репрезентує типологічну подібність обох явищ. І в народному емігрантському мелосі, й у віршах заробітчана дорога в чужий край – небезпечне випробування, оповите «міражністю» й невідомістю, – експлікує семантичну дихотомію *дороги на чужину* і *дороги додому*. У віршах заробітчана мотив *дороги додому* фіксуємо значно частіше, що пов'язано з «жіночим» характером новітньої трудової міграції. У віршах наявні надзвичайно глибокі інтерпретування (варіювання) мотиву дороги, зокрема *чужі дороги (дороги чужого краю)*, що є виявом «фольклорного мислення», для якого опозиція *свій світ – чужий світ* є значущою.

Мотиви *зрадливої чужини* і *тяжких заробітків*, які домінують у більшості народних пісень про еміграцію, у віршах заробітчана контамінуються з іншими мотивами, одночасно зберігаючи типові ознаки прецедентних мотивів. Небажання поетів-аматорів «живописати» подробиці некваліфікованої, а часто принизливої праці, яку виконували заробітчани, апелює до суб'єктно-об'єктних і соціально-психологічних вимірів творчості новітніх заробітчана, у більшості з яких був гідний соціальний статус, професійна освіта, втрата яких у країні перебування завдавала їм значних моральних страждань.

Поширені в емігрантських піснях мотиви *туги за батьківщиною* та *повернення додому* є наскрізними й у поезії сучасних заробітчана. В обох доробках ці мотиви зазвичай контамінуються з *мотивами родинної проблематики*, які в поетичному доробку «італійських» українців є *лейтмотивами*. СМП родинної проблематики в піснях зумовлює домінування «чоловічої» складової: емоційну стриманість і «хронікерську» стилістику. Поетика заробітчанських віршів з аналогічними мотивами є контраверсійною: емоційно насичена рефлексійність текстів відображає психологічний стан жінки-заробітчани. Зіставлення художнього інтерпретування родинної теми в народних доробках виявило, що представники першої і четвертої хвиль еміграції по-різному осмислювали її: у народних піснях домінує *деструктивна* складова, у заробітчанській поезії – виразно *конструктивна*. У межах цієї СМП відтворено драматичні наслідки сучасної трудової міграції й передусім руйнування сімей через тривалу відсутність жінки і матері. Вірші родинної проблематики в доробку заробітчана передусім репрезентують традиційні сімейні цінності українців.

Зіставлення СМП аналізованих поетичних текстів виявило тяглість української народнопісенної традиції: основні мотиви емігрантських пісень представлені й у поезії сучасних трудових мігрантів. Вірші заробітчана одночасно демонструють й оновлення традиції, зокрема у творах, де відображені реалії новітньої трудової міграції.

Генологічний аналіз творчості народних поетів проілюстрував ідейну та концепційну цілісність артефакту, а народне багатоголосся, представлене в поетичних текстах, дало підстави кваліфікувати таку цілісність як *цикл колективного автора*, у якому «голос» кожного поета, залишаючись унікальним, читацька спільнота ідентифікує як *свій*. Це є типовою ознакою фольклоротворення, оскільки фольклорний текст – це передусім стереотипність й упізнаваність для всіх членів спільноти (Т. Михайлова). Генологічна парадигма заробітчанської поезії представлена дуже широко – від віршованих творів, наближених до народнопісенних, до зразків класичної літературної лірики. «Жанрова пам'ять» народних поетів зумовлювала вибір і літературних жанрів (сонет, байка, гумореска, послання, ода, епіграма, пародія), і фольклорних (казка, дума, пісня, колискова, колядка). Найбільш популярними жанрами у заробітчанській творчості виявилися бувальщини, послання та вірші з коломийковими ознаками.

Заробітчанські бувальщини репрезентують «зручність» жанру для акцентування невігданості зображених заробітчанських історій, вираження авторської позиції, інкорпорування автора-оповідача у текст як дійової особи. Більшість заробітчанських бувальщин, спрямованих передусім на фактографічне відтворення заробітчанських реалій, мають гумористичну форму, проте саме в жанрі бувальщини написано твори, у яких драматичні сюжети набувають філософського звучання («Розмова зі старим італійцем» Н. Матейцевої). У жанровій парадигмі заробітчанської поезії бувальщина продемонструвала невичерпні резерви своєї генологічної матриці.

У заробітчанських посланнях автори виразно демонстрували активну громадянську позицію та патріотизм. Форма послання, імовірно, «приваблювала» народних поетів можливістю конкретизувати адресатів: читачів, членів родини, співвітчизників в Україні та в Італії, державних керманічів та інших. Осібною характеристикою заробітчанських послань є «колективне авторство», яке зазначалося в тексті твору, передусім у колективних «підписах». Подібні прецеденти позитивно впливали на процес гуртування спільноти, формування її колективної пам'яті.

Генологічні уподобання заробітчан ілюструють і вірші з вираженими коломийковими ознаками. У цьому жанровому сегменті превалує гумористична монострофіка, «зручна» для фрагментарного/хронікального зображення заробітчанських реалій. Заробітчанські коломийки представлені й творами з драматичним звучанням (наприклад, «Італійська коломийка» Л. Долик). Тематичне розмаїття заробітчанської монострофіки є виявленням «коломийкового мислення» (В. Гошовський) авторів, що втілювалося в самотутній ритмомелодії, змістовій завершеності строф, акцентованій позиції автора. Жанровий аналіз віршованого доробку засвідчив орієнтування авторів на генологічні канони і усної, і писемної української словесності.

Аналіз поетичної творчості українських трудових іммігрантів в Італії в ракурсі інтертекстуальності довів, що, як і будь-який текст, заробітчанська поезія

є *інтертекстуальним явищем*. Найвиразніше це репрезентують заголовкова парадигма, діалогізм віршів і функціонування у текстах італійської лексики – «чужого» слова. Назви заробітчанських віршів є самодостатнім текстом, який представлено кількома типами назв. Це заголовки, що вказують на головну тему твору («Емігрант», «Україна», «Чужина», «Туга», «Невідомість», «Роздуми», «Крик душі» тощо), апелюють до прецедентних текстів («Життя прожити – не поле перейти», «Біжать роки, як в річечці вода», «Син Божий народився!», «Що посієш – те й пожнеш», «Рушив бус у далеку дорогу», «Ти – людина, і я – людина»), позначають жанр твору («Сонет», «Пісня», «Італійська бувальщина», «Колискова»), конкретизують його адресата («Українки мої любі, що з вами стряслося?», «Як почувасяся, зраджена жінко?», «Не журись, моя ненько...», «Радійте люди! Співайте нині!», «Хто ми, українки?» тощо). Фіксованим типом назв є заголовки-висловлювання («Моя доля заблудилась», «Мій рідний дім, який ти далекий...», «І знов наснилась рідна хата»). Аналіз заголовкової парадигми заробітчанської поезії дав змогу глибше осмислити «поетичну лабораторію» народних митців – у назвах заробітчанських віршів наявна суб'єктивно-оцінювальна конотація, у якій відображено авторські пріоритети в осмисленні життя на чужині. Сукупність заголовків трактуємо як текст, наділений самостійним змістом і семантикою, яка віддзеркалює реалії заробітчанства.

Поезія українських трудівників у Італії поставала як артефакт, спрямований на укріплення духовного та комунікативного життя української спільноти, що пояснює його наскрізний і акцентований *діалогізм*. Дослідження текстової та міжтекстової діалогічності віршів виявляє їхнє напружене емоційне та насичене «семантичне поле». Заробітчани сприймали поетичні твори як форму спілкування – часто важливішу й дієвішу, ніж безпосереднє: оприлюднення думок, позиціонування себе на сторінках популярного часопису формували духовний і моральний клімат української спільноти в Італії. За допомогою поетичних текстів «італійські» українці утверджували свою «самість» в умовах іншого світу, зверталися до співвітчизників, вступали з ними у відкриті (виражені в тексті) або приховані (підтекстові, контекстуальні) діалоги. Намагання спільноти активніше репрезентувати свій комунікативний потенціал із плином часу виходило за межі літературних маніфестацій і сприяло активізації різноманітних творчих акцій. Діалогізм поезій (як їхня невід'ємна ознака) активізував взаємодію авторів і читачів. Діалогічне спрямування віршів було скеровано на пробудження етноментальної пам'яті читачів, соціальної активності емігрантів, сприяло об'єктивному осмисленню уроків історії для консолідації спільноти в обстоюванні інтересів українства на чужині.

Аналіз поезії заробітчан крізь призму функціонування в ній «чужого» слова (італійської лексики) засвідчив, що воно зазвичай виконувало оздоблювальну та комунікаційну роль і підсилювало емоційну забарвленість текстів. Італійські слова слугували засобом соціальної й етнокультурної характеристики героїв, створенню антиномії «свого» й «чужого» світів. Аналіз поетичних текстів у хронологічній динаміці демонструє щораз більшу кількість італійських слів у

віршах. Це відображало належний рівень володіння авторів італійською мовою, засвідчувало позитивні тенденції в інтегруванні української спільноти в соціокультурний світ країни перебування.

Усе зазначене дає підстави ствердити, що поетична творчість української спільноти в Італії – самобутнє етнокультурне явище, яке відображає драматичну історію української трудової імміграції на Апеннінах кінця ХХ – початку ХХІ століття в художньому осмисленні народних поетів – її самовидців. Досліджені в дисертації поетичні твори засвідчили, що їхні автори прагнули не лише репрезентувати свою індивідуальність, а й висловити думки та переживання всієї спільноти, ідентифікуючи себе як її представників. Орієнтуючись на традиційні материнські цінності, спільнота формувала культуру нової української громади за кордоном, а відтак і нової діаспори.

Отже, попри апріорну і цілком виправдану наявність авторського суб'єктивного чинника, аналізована поетична творчість – явище *колективного творення*, унікальний синкретичний артефакт, онтологічно споріднений із фольклорною новотворчістю. У ньому виразно представлені ознаки нашої народнописенної традиції, відображено ментальні, етнокультурні й національні риси українців. Саме тому поетична творчість новітньої трудової спільноти в Італії є невід'ємною частиною українського культурного простору і заслуговує на її подальше глибоке наукове осмислення.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИСВІТЛЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Монографія:

1. Гінда О. Поетична творчість української трудової спільноти в Італії початку ХХІ століття в контексті фольклорної традиції : [монографія] / Олена Гінда. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 546 с. + вкл. (34,1+0,2 др. арк.).

Рецензії:

Шляхова Н. Культура новітніх українських спільнот за кордоном у вимірі фольклористичних досліджень / Нонна Шляхова // Одеський лінгвістичний вісник. : зб. наук. праць / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – 2015. – Вип. 6. – С. 196–197;

Вертій О. Перше фольклористичне дослідження поетичної творчості української трудової спільноти в Італії початку ХХІ століття / О. Вертій, В. Ткачук // Наукові записки Терноп. нац. пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство : зб. наук. праць / [за ред. М. П. Ткачука]. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. – Вип. 43.– С. 389–395;

Вовчак А. Фольклористична візія поетичної творчості українських трудових іммігрантів в Італії початку ХХІ століття / Андрій Вовчак // Діалектологічні студії. – Вип. 10 : Традиції і новаторство / [відп. ред. П. Гриценко,

Н. Хобзей]. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015. – С. 571–574;

Kiraly S. «Поєзіїтворчість» українських заробітчачан в Італії початку ХХІ століття у науковій рецепції Олени Гінди / Сидір Кіраль // Українознавство. Ukrainian Studies. – К. : Наук.-досл. Ін-т українознавства МОН України, 2015. – Вип. 4 (57) – С. 250–254;

Zbyr I. Olena Hinda. Poetry of Ukrainian Migrant Workers in Italy of the Early 21st Century in the Context of Folklore Tradition / Iryna Zbyr // East European Studies Journal. – 2015. – Vol. 39. – № 6. – P. 179–181. – (East European and Balkan Institute, Center for International Area Studies, Hankuk University of Foreign Studies).

Статті у фахових виданнях:

2. Гінда О. Понятійне поле теоретичної фольклористики (до постановки проблеми) / Олена Гінда // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2003. – Вип. 31. – С. 32–42 (0,7 др. арк.).

3. Гінда О. Теоретичні засади зарубіжної фольклористики кінця ХХ–початку ХХІ століть: спроба синхронного зрізу (на матеріалі російських досліджень) / Олена Гінда // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Вип. 37. – С. 59–65 (0,5 др. арк.).

4. Гінда О. Жанр фольклорний: маніфестація терміна як проблема / Олена Гінда // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2007. – Вип. 41. – С. 209–215 (0,5 др. арк.).

5. Гінда О. Поетичні новотвори українських трудових мігрантів в Італії як предмет фольклористичного дослідження / Олена Гінда // Міфологія і фольклор. – Львів, 2009. – № 2–3 (3). – С. 27–37 (0,6 др. арк.).

6. Гінда О. Традиційна культура як засіб самоідентифікації та комунікації у житті і творчості української діаспори в Італії (до постановки проблеми) / Олена Гінда // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Научный журнал. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Симферополь, 2010. – Т. 23 (62). – № 2. – Ч. 1. – С. 302–307 (0,5 др. арк.).

7. Гінда О. Фольклористика і фольклор: до актуалізації проблеми / О. Гінда // Держава і Регіони. Науково-практичний журнал ПКУ. – Запоріжжя, 2012. – № 1. – С. 87–89 (0,8 др. арк.).

8. Гінда О. Українська преса в Італії: від історії до сучасності / Олена Гінда // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Симферополь, 2012. – Т. 25 (64). – № 1. – Ч. 1. – С. 55–61 (0,5 др. арк.).

9. Гінда О. Українознавчий та україністичний простір в Італії: спроба оглядового дискурсу / Олена Гінда // Мандрівець. Всеукраїнський науковий журнал. 2012. – № 2 (берез.-квіт.). – С.87–89 (0,5 др. арк.).

10. Гінда О. Термін фольклор як понятійне та дискусійне поле / Олена Гінда // Теорія літератури і гуманітарні студії: зб. наук. праць з нагоди сімдесятип'ятиріччя доктора філологічних наук, професора, академіка Академії вищої школи України Романа Гром'яка / упор. І. Папуша // *Studia methodologica*. – Тернопіль : ТНПУ, 2012. – Вип. 34. – С. 62–76 (0,7 др. арк.).

11. Гінда О. Традиційна культура і фольклор у житті і творчості української діаспори в Італії / Олена Гінда // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць. – К. : Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2012. – Вип. 37. – Ч. 1. – С. 56–64 (0,5 др. арк.).

12. Гінда О. Коломийка в етнокультурному просторі сучасної української діаспори в Італії / Олена Гінда // Мандрівець. Всеукраїнський науковий журнал. 2012. – № 4 / 100 (берез.-квіт.). – С. 60–65 (0,6 др. арк.).

13. Гінда О. Експлікація етноментальних цінностей у творчості сучасних українських трудових мігрантів в Італії / Олена Гінда // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Научный журнал. Серия Филология. Социальные коммуникации. – Сімферополь, 2012. – Т. 25 (64). – № 4, Ч. 2. – С. 226–232 (0,6 др. арк.).

14. Гінда О. Фольклорні вияви у заробітчанських посланнях Президентів Кучмі (за матеріалами християнського часопису українців в Італії «До Світла») / Олена Гінда // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2013. – Вип. 38. – С. 39–45 (0,5 др. арк.).

15. Гінда О. Поетична творчість українських трудових мігрантів в Італії як міжкультурний діалог / Олена Гінда // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Научный журнал. Серия Филология. Социальные коммуникации. – Сімферополь, 2013. – Т. 26 (65). – № 1. – С. 460–465 (0,5 др. арк.).

16. Гінда О. «Чуже» слово в поезіях українських трудових мігрантів в Італії / Олена Гінда // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Научный журнал. Серия Филология. Социальные коммуникации. – Сімферополь, 2013. – Т. 26 (65). – № 4. – Ч. 2. – С. 37–44 (0,6 др. арк.).

17. Гінда О. Коломийкова стереотипія в поезіях українських трудових мігрантів в Італії / Олена Гінда // Поетика лірики : зб. наук. праць пам'яті доктора філологічних наук, професора Тетяни Волкової / упор. І. Папуша // *Studia methodologica*. – Тернопіль : ТНПУ, 2013. – Вип. 35. – С. 83–89 (0,6 др. арк.).

18. Гінда О. Часопис «До Світла» як «народний літопис» української трудової імміграції в Італії кінця ХХ – початку ХХІ століть / Олена Гінда // Українознавчий альманах. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2014. – Вип. 15. – С. 78–81 (0,5 др. арк.).

19. Гінда О. Концепт «мати» в українських народних піснях про еміграцію і поезіях сучасних заробітчан в Італії / Олена Гінда // Міфологія і фольклор. Загальноукр. наук.-освітній журнал. – Львів, 2015. – № 1–2 (18). – С. 59–69 (0,7 др. арк.).

Статті в зарубіжних виданнях:

20. Hinda O. How Hutsul Dance “Kolomyyka” Functions as a Genre in Creative Works of Ukrainian Diaspora in Italy / Olena Hinda // East European Studies. East European and Balkan Institute, Center for International Area Studies, Hankuk University of Foreign Studies – 2012. – Vol. 33. – P. 313–336 (0,6 др. арк.).

21. Гинда Е. Н. Современное поэтическое творчество украинской диаспоры в Италии: свой традиционный мир в чужом пространстве / Е. Н. Гинда // Научный альманах “Традиционная культура”. – М., 2012. – № 2. – С. 30–42 (0,7 др. арк.).

22. Hinda O. Folklore, Ethnocultural and Ethnomental Elements in New Poetic Coinages of Ukrainian Working Migrants in Italy / Olena Hinda // East European Studies. East European and Balkan Institute, Center for International Area Studies, Hankuk University of Foreign Studies – 2012. – Vol. 29. – P. 288–306 (0,6 др. арк.).

23. Гінда О. Синтез літературного і фольклорного в поетичній творчості українських трудових мігрантів в Італії / Олена Гінда // Spheres of Culture. Lublin. Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies. Maria Curie-Sklodovska University of Lublin Faculty of Humanities, Branch of Ukrainian Studies. – 2013. – Vol. IV. – P. 110–117 (0,5 др. арк.).

24. Hinda O. Ukrainistic Space in Italy: an Attempt at Review Essay / Olena Hinda // Spheres of Culture. Lublin. Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies. Maria Curie-Sklodovska University of Lublin Faculty of Humanities, Branch of Ukrainian Studies. – 2013. – Vol. VI. – P. 300–308 (0,5 др. арк.).

Статті в інших виданнях:

25. Гінда О. Інтердисциплінарні методики у вивченні магіко-сакральних традиційних практик : (за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. заходів 2003–2004 років) / Олена Гінда // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2006. – Вип. 37. – С. 506–511 (0,6 др. арк.).

26. Гінда О. М. Українська традиційна культура як структуруючий фактор життя і творчості української діаспори в Італії / Олена Гінда // Традиційна культура діаспори. : зб. наук. праць : матер. міжнар. наук. конф. «Одеські етнографічні читання» / Одеський нац. ун-т імені І. І. Мечникова . – Одеса, 2012. – С. 69–81 (0,5 др. арк.).

27. Гінда О. Устами самовидців (історія української трудової еміграції в Італії кінця ХХ – початку ХХІ століть на сторінках часопису «До Світла») / Олена Гінда // Міфологія і фольклор. Загальноукраїнський науково-освітній журнал. – Львів, 2013. – № 4 (15). – С. 58–67 (0,5 др. арк.).

28. Гінда О. “Заробітчанська” тематика в сучасному українському фольклорі як пролонгація й оновлення традиції / Олена Гінда // Родина Колессів – спадкоємність науково-мистецьких традицій (з нагоди 140-річчя від дня народження академіка Філарета Колесси) : зб. наук. праць та матеріалів. Серія

“Українська філологія: школи, постаті, проблеми”. – Львів : Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2013. – Вип. 13. – С. 179–202 (0,7 др. арк.).

Тези доповідей на наукових конференціях:

1. Гінда О. Трансформація форм та образів уснопоетичної традиції у творчості української діаспори в Італії [Електронний ресурс] / Олена Гінда // Міжнародна наукова конференція «До 70-річчя кафедри української фольклористики імені Філарета Колесси у Львівському університеті» (Львів, 15–17 жовт. 2009 р.). – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/kafedra_folklore/Prohrama_kafedri_70.htm

2. Гінда О. Італійське слово у творчому доробку українських заробітчан в Італії / Олена Гінда // Шості міжнародні наукові фольклористичні читання, присвячені професорові Лідії Дунаєвській : тези доповідей, (К., 12 трав. 2012 р.). – К., 2012. – С. 16.

3. Hinda O. “Kolomyuka” in Ethno-Cultural and Folklore Space of Ukrainian Diaspora in Italy [Електронний ресурс] / Olena Hinda // 32-й Світовий Конгрес дослідження танцю. Італійський Фольклорний Союз (U.F.I.). Міжнародна Рада вивчення танцю (CID). UNESCO / Республіка Сан Маріно (Repubblica di San Marino), (27 черв. – 1 лип. 2012). Резюме виступу. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/sanmarinocongress2012/presentations/research-reports>

АНОТАЦІЯ

Гінда О. М. Поетична творчість української спільноти в Італії початку ХХІ століття в контексті фольклорної традиції: сюжетика, генологія, інтертекстуальність. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.01.07 – фольклористика. – Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, Львів, 2016.

Дисертація є першим у філологічній науці комплексним дослідженням поетичної творчості українських трудових іммігрантів в Італії початку ХХІ століття. У корпусі віршів, які слугували джерельною базою аналізу, відображено народне сприйняття української трудової міграції четвертої хвилі – наймасовішої за всю історію України. У розвідці обґрунтовано фольклористичний ракурс вивчення заробітчанських віршів як форми репрезентації фольклорного мислення, етнокультурної пам'яті, самоідентифікації та самопрезентації їх авторів.

У п'яти розділах праці узагальнено історичні та соціокультурні передумови формування української спільноти в Італії, досліджено феномен масової «поезійстворчості» трудових мігрантів, зіставлено сюжетно-мотивні парадигми народних пісень про еміграцію і заробітчанських віршів, виявлено їх типологічну подібність. Генологічний аналіз корпусу заробітчанських віршів підтвердив його різножанровість і водночас ідейно-проблемну цілісність. Це дало підстави

кваліфікувати доробок як цикл – «панорамне» та різноаспектне висвітлення теми жіночої трудової міграції. Аналіз поетичної творчості крізь призму інтертекстуальності засвідчив її найвиразніші вияви у віршах: заголовкову парадигму (як авантекст), діалогізм, функціонування «чужого» слова (італійської лексики). Поетичну творчість українських трудових іммігрантів в Італії розглянуто як феноменологічне явище, що акумулює «простір смислів» трудової міграції четвертої хвилі, експлікуючи етноментальний і духовний світ його творців.

Ключові слова: фольклор, традиційна культура, трудові мігранти, УГКЦ, Італія, українські народні пісні про еміграцію, сюжетно-мотивна парадигма, інтертекстуальність, діалогізм.

АННОТАЦИЯ

Гинда Е. Н. Поэтическое творчество украинского трудового сообщества в Италии начала XXI века в контексте фольклорной традиции: сюжетика, генология, интертекстуальность. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.01.07 – фольклористика. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко Министерства образования и науки Украины, Львов, 2016.

Диссертация является первым в филологической науке комплексным исследованием поэтического творчества украинских трудовых иммигрантов в Италии начала XXI в. В корпусе стихотворений, послуживших материалом исследования, отражено народное восприятие украинской трудовой миграции четвертой волны – самой массовой за всю историю Украины. В исследовании обоснован фольклористический ракурс анализа стихотворений как репрезентантов фольклорного мышления, этнокультурной памяти, самоидентификации и самопрезентации их авторов.

В пяти главах работы обобщены исторические и социокультурные предпосылки формирования украинского сообщества в Италии, изучен феномен массового «стихотворчества» трудовых мигрантов, сопоставлены сюжетно-мотивные парадигмы украинских народных песен об эмиграции и стихотворений трудовых мигрантов четвертой волны, выявлено их типологическое сходство. Жанровый анализ стихотворного корпуса демонстрирует его гетерогенность и одновременно идейно-проблемную целостность, что позволило интерпретировать его как цикл – панорамное и разноаспектное освещение темы женской трудовой миграции. Анализ поэтического творчества через призму интертекстуальности проиллюстрировал наиболее выразительные её проявления: заглавия (как авантексты), диалогизм, функционирование «чужого» слова (итальянской лексики) в стихах. Поэтическое творчество украинских трудовых иммигрантов в Италии квалифицировано как артефакт, аккумулирующий в себе «пространство смыслов» украинской трудовой эмиграции четвертой волны, экспликацию этноментального и духовного мира её создателей.

Ключевые слова: фольклор, традиционная культура, трудовые мигранты, УГКЦ, Италия, украинские народные песни об эмиграции, сюжетно-мотивная парадигма, интертекстуальность, диалогизм.

ABSTRACT

Hinda O.M. Poetic works by the Ukrainian community in Italy in the early 21st century in the context of folklore tradition: plots, genres and intertextuality. – Manuscript.

A thesis for the Doctorate Degree in Philology, Speciality 10.01.07 – Folklore Studies. – Lviv Ivan Franko National University, Lviv, 2016.

The thesis is dedicated to poetic works by Ukrainian migrant workers in Italy in the early 21st century. The given poems have been represented as an artifact here for the first time and their ontology is closely connected with modern folklore works. The database of poems by contemporary migrant workers reflects people's perception of the fourth wave of immigration, which was also called "women's immigration" and which turned out to be the biggest wave of immigration in the history of Ukraine. Poetic works by Ukrainian migrant workers in Italy, which were first published on the pages of the Christian journal *Do Svitla* (To the Light) and then in other Ukrainian-language periodicals, were compiled into a unique "folk chronicle" of contemporary immigration. The paper gives a folkloristic vision of migrant workers' poetry which represents folklore thinking, ethno-cultural memory, self-identification and self-presentation of its authors. Numerous poems by Ukrainian migrant workers in Italy promoted research into the history of Ukrainian community in Italy. This community has generated poetry which demonstrated its typological connection with modern folklore from the very start. Most vividly can this similarity be traced in the plot and motive paradigm of the poems by migrant workers where all major plots of folk songs on emigration are interpreted, in particular hard life in the Motherland and the intention to work abroad; the hard and dangerous way to the foreign country; uncertain life abroad and hard work; separation of the family; homesickness; the way back home. Such plots and motives are fundamental for the drama of both these poems and folklore, though in poems by contemporary migrant workers they are modified due to immigration reality. Major motives in poems can become dominant and pervasive (namely, homesickness/longing for the family), contaminate with other motives and develop into some new ones (for instance, motives of the road and uncertain life abroad), demonstrate a certain mimicry (hard work) or mythologization (the motive of the way back home). Variability of plots and motives of folk songs in poems by contemporary migrant workers proves how folk songlike tradition is prolonged in poetic works by the first Ukrainian migrant workers and reinterprets *all* plot and motive matrices of folk songs on emigration.

Genre analysis of poetry by contemporary migrant workers illustrates ideological and conceptual integrity of the artifact. It has allowed us to qualify the wholeness of this artifact as a cycle of the collective author, in which the authors implement their "mission" of truly describing women's immigration. Genre paradigm of the poetry under analysis includes both literary (namely, epistles, letters, epigrams, sonnets,

humorous poetry, fables, elegies, odes, etc) and folklore genres (dumy (i.e. a sung epic poem), real-life stories, songs, fairy tales, kolomyiky (i.e. a Hutsul dance and a corresponding folk song), lullabies, Christmas carols, etc.). The most popular genres included real-life stories, epistles and kolomyiky.

Intertextuality as a pervasive feature of poetry written by Ukrainian migrant workers in Italy is represented by the paradigm of titles, correlation between poems and the usage of Italian vocabulary, i.e. the “foreign” word. All the titles compose a paratext which demonstrates an additional aspect of migrant workers’ poetry. The paradigm of titles can be perceived as “a text in the text”, or a roadmap where the problems of present-day migrant workers have been marked. As a fundamental intertextual feature, dialogical nature of the poetry under analysis is pervasive. It is most vividly demonstrated in poems where the authors address important (or necessary) “interlocutors” and nominate the addressees. Folk poets had open (i.e. represented in the text) or implied (implicational) dialogues with fellow-countrymen who also were in immigration, their relatives, Ukrainian authorities, Ukraine, Taras Shevchenko, the church, or God which testifies to communicative value of the poetic heritage. Having examined the given poetic works through the prism of foreign words (i.e. Italian vocabulary), we can claim that these words served a decorative, conceptual and communicative function, strengthening the emotional colouring of the poems, acted as a means of social and ethno-cultural characteristics of heroes, as well as the antinomy between “one’s native” and “foreign” worlds. From the viewpoint of chronological dynamics the texts under analysis demonstrate the tendency towards bigger concentration of Italian vocabulary in the texts. This fact reflects how well Ukrainian migrant workers have mastered the Italian language and testifies to positive tendencies in integrating the Ukrainian community into the socio-cultural world of the recipient country.

Research into poetic works by Ukrainian migrant workers in Italy according to the suggested parameters has proved the unique nature of the given phenomenon. It reflects ethno-cultural, mental and intellectual world of the Ukrainians. For this reason the poetic works by present-day community of migrant workers in Italy has to become a part of the Ukrainian cultural space and definitely deserves further research.

Keywords: folklore, traditional culture, migrant workers, Ukrainian Greek-Catholic Church, Italy, Ukrainian folk songs on emigration, plot and motive paradigm, intertextuality, dialogical nature.